Mare

LEIDS UNIVERSITAIR WEEKBLAD 50STE JAARGANG — NO 12 — 26 NOVEMBER 2026

Mannenprobleem
‘Ik schrok van wat studenten vertelden’
14





Gewoon blijven ademen

Zeventig studenten gingen op spijkers staan of namen een ijsbad bij de zogeheten Mentale Wasstraat in de Hooglandse kerk. ‘Het doet pijn, maar over tien minuten voel je niets meer’

6



De samenwerking met China die toch niet doorging Een plan van de bètafaculteit om samen met de Xi’an Jiaotong University studies aan te bieden, werd stilletjes langs de medezeggenschap geloosd en leidde tot ophef. Drie dagen nadat NRC erover berichtte, werd het alsnog afgeblazen 2



Robbert Dijkgraaf ‘Universiteiten moeten studenten durven loslaten’

LITERAIR TALENT OPGELET

Wedstrijd Schrijf een kerstverhaal en win **€250** aan boekenbonnen!

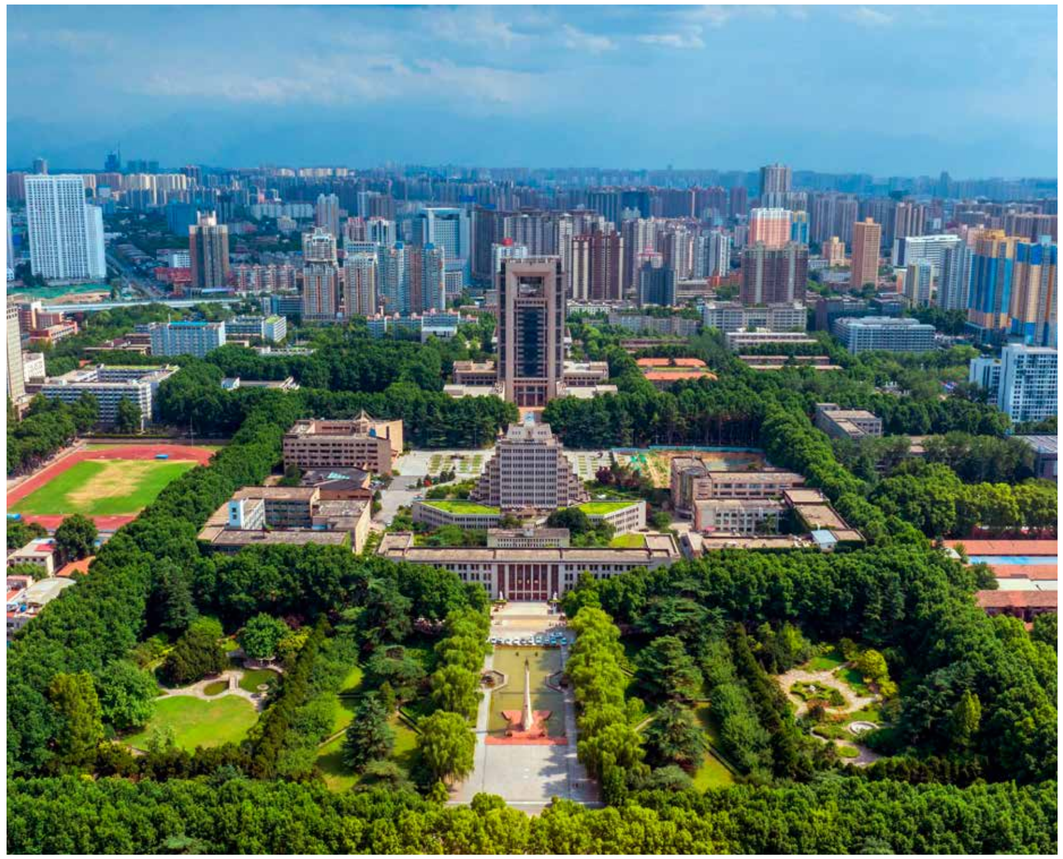
Meedoen? Kijk op www.mareonline.nl

AI-beleid heeft ‘geen visie’

De universiteitsraad kraakt het AI-onderwijsbeleid van het college van bestuur. ‘Dit doekje voor het bloeden is niet genoeg.’

DOOR **VINCENT BONGERS**

De universiteitsraad uitte maandag felle kritiek op het ‘beleidskader AI en onderwijs’ van het college van bestuur. In februari van dit jaar stuurde de raad al een negatief advies naar het college over een algemeen beleidsdocument over AI. Er moest meer informatie komen over de impact op onderzoek en onderwijs.
Voor het onderwijs ligt er nu een kader. De raad vindt ook dit stuk flink tekortschieten en stevent af op een negatief advies. Het document is bedoeld als universiteitsbrede richtlijn. In het stuk staat onder andere dat opleidingen ‘AI-geletterdheid bij studenten bevorderen binnen het curriculum’. Opleidingen geven studenten de kans om binnen het curriculum ervaringen op te doen met generatieve AI, ‘daarbij adequaat begeleid door hun docent, met aandacht voor risico’s en ethische afwegingen’.
Studenten mogen alleen door de universiteit goedgekeurde apps gebruiken. AI-gebruik is alleen verplicht als ‘het noodzakelijk is om een leerdoel te behalen’.
Docenten mogen gebruik maken van AI bij het voorbereiden en uitvoeren van vakken met daarvoor goedgekeurde tools en moeten ook beter AI-geletterd worden. ‘Hiertoe zijn begeleidings- en professionaliseringsmogelijkheden beschikbaar. Een gedragscode voor docenten draagt verder bij aan een verantwoorde inzet van de technologie.’
Opleidingen zorgen ervoor dat er momenten in het curriculum worden ingebouwd waar studenten onder gecontroleerde omstandigheden worden getoetst. De universiteit voorziet verder ‘in training en tools om opleidingen hierbij op gang te helpen’. Examencommissies worden goed uitgerust ‘om hun rol ten aanzien van het borgen van de toetskwaliteit en het vaststellen van fraude goed te kunnen blijven vervullen’.
Raadsleden hadden tijdens de raadsvergadering maandag vooral moeite met het ontbreken van een visie in het stuk. ‘Dit is een cruciaal moment’, zei Friso Croon Boucher van studentenpartij ONS. ‘Er zijn studenten die hun master met een hoog cijfer halen terwijl ze al hun papers met AI schrijven. Ik vrees dat er een generatie aankomt die niet meer de vaardigheid heeft om zelf een stuk te schrijven. Het college geeft geen antwoord op hoe we dat gaan voorkomen. Ga terug naar de tekentafel en stel nou eens vijf toekomstscenario’s met risicoanalyses op.’
Timothy de Zeeuw van personeelspartij LAG maakte zich ook zorgen. ‘Zonder een duidelijke visie over AI-gebruik gaat het niet lukken om kritische onderzoekers op te leiden. We moeten voorkomen dat er een lost generation ontstaat.’
Croon Boucher miste in het stuk ideeën waarin de academische vorming in combinatie met AI centraal staan. De universiteit staat voor grote financiële en organisatorische uitdagingen om deze kwestie aan te pakken. ‘Dit doekje voor het bloeden is niet genoeg.’
Een uitgebalanceerd beeld van de risico’s en mogelijkheden van AI ontbreekt, vond ook Wei Ping Young van personeelspartij PHDOC. ‘Het gaat bijvoorbeeld niet over de invloed op onderwijskwaliteit.’
Er zijn heel veel studenten die misbruik maken van AI, constateerde Jip Floris Bloem van studentenpartij DSP-SC. ‘Studenten die dat niet doen mogen daar nooit de dupe van worden.’ Nu wordt het onderwijs gevormd naar diegenen die AI gebruiken voor zaken waar dat niet de bedoeling voor is. ‘In mijn opleiding krijgen we steeds meer in house essays. Dat kan niet de bedoeling zijn.’
Nikoleta Yordanova (LAG) was iets milder, ‘we moeten ergens beginnen’, maar ook zij had de nodige vragen. ‘In het kader staat dat de universiteit AI “veilig, integer en eerlijk” gaat toepassen. Wie bepaalt wanneer dat het geval is?’
Mara Constantinescu (FNV) vond dat een essentiële discussie niet is gevoerd. ‘De vraag óf we het eigenlijk wel AI moeten gebruiken wordt niet aangeroerd. Dat vind ik niet oké.’ Gerrit Schaafsma (LAG) vreesde dat dat debat door de tijd is ingehaald. ‘Ik ben ook sceptisch over AI, maar de realiteit is dat studenten het gebruiken. Een goed kader is echt noodzakelijk.’
Op 7 december spreekt de raad met het college over het AI beleid.



Samenwerking met China afgeblazen

Een voorgenomen samenwerking van de Leidse bètafaculteit met de Chinese Xi’an Jiaotong University leidde tot ophef: opleidingen zouden de grote instroom niet aankunnen en vreesden risico’s voor kennisveiligheid. Drie dagen nadat *NRC* erover berichtte, waren de plannen alweer van tafel.

DOOR **MARK REID**

Leiden zou samen met de Chinese Xi’an Jiaotong University (XJTU) drie gezamenlijke opleidingen aanbieden aan Chinese studenten: wiskunde, informatica, en data science and artificial intelligence. Voor de opleiding zou dan elk jaar een cohort studenten in Leiden studeren, en aan het eind van het traject zowel een diploma van Leiden als XJTU krijgen.
Dat plan, berichtte *NRC* vorige week dinsdag, zorgde voor veel beroering onder medewerkers van de bètafaculteit. De samenwerking bracht volgens hen risico's met zich mee voor kennisveiligheid en draaide vooral om geld: Chinese studenten betalen immers het instellingscollegegeld van 19.200 euro.
Het plan komt uit de koker van decaan Jasper Knoester, voorzitter van de Greater China Region Group, en al eerder als decaan in Groningen betrokken bij eveneens gefaalde plannen voor een dependence van die universiteit in de Chinese stad Yantai.
Afgelopen zomer werd de samenwerking door de faculteitsraad in openbaarheid behandeld, nadat het eerder in een besloten vergadering inhoudelijk was besproken. Opvallend daarbij was dat de stukken niet vooraf waren meegestuurd en het plan tijdens de openbare vergadering nauwelijks inhoudelijk werd besproken. Omdat die zitting midden in de zomer viel, werd er bovendien geen quorum behaald om officieel te adviseren. Op aandringen van Knoester werd buiten de vergadering alsnog goedkeuring van voldoende raadsleden geregeld, in plaats van het onderwerp naar de volgende vergadering te verschuiven.
Vervolgens viel de samenwerking nogal rauw op het dak van de betrokken opleidingen. De staf kreeg het idee dat het plan er gehaast doorheen was gedrukt. Voornaamste punt van kritiek: wiskunde en informatica zouden er in het derde bachelorjaar allebei vijftig extra studenten bij krijgen, en data science zelfs honderd. Voor een kleinschalige opleiding als wiskunde is dat bijna een verdubbeling van het aantal studenten in het derde jaar.
Dat zou een grote verandering in het onderwijs betekenen, zeker bij een opleiding die in het Nederlands wordt gegeven. Ander punt van zorg: de Chinese studenten waren weliswaar derdejaars, maar omdat de bacheloropleiding in China begint met een algemeen vormend jaar, zouden ze niet hetzelfde niveau hebben als derdejaars wiskundestudenten in Leiden.
Hoewel het faculteitsbestuur in verschillende documenten beloofde dat het niveau van de Chinese studenten gelijk zou zijn aan dat van de Nederlandse, ontbrak tot frustratie van docenten en studenten elke uitwerking van hoe deze grote groepen studenten die geen Nederlands beheersen in de praktijk zouden moeten worden ingepast.
Daarnaast leefde de vrees dat de samenwerking met XJTU een risico vormde voor kennisveiligheid. Zo waren wiskundigen bang dat kennis over nieuwe cryptografie in Chinese handen zou belanden. Studenten vreesden dat een opleiding die samenwerkte met China een belemmering zou vormen voor baankansen bij bedrijven die strikte veiligheidseisen hanteren. Ook maakten stafleden zich zorgen over het gebrek aan mensenrechten en academische vrijheid in China.
Uit een rondgang van *Mare* bleek dat er onder studentassistenten bij wiskunde plannen waren om te gaan staken uit protest.
Tot vrijdag, drie dagen na de *NRC*-publicatie, volkomen onverwacht het nieuws volgde dat het plan toch niet doorging. Redenen werden in het korte bericht op de universiteitssite niet genoemd.
Bij de opleidingscommissie wiskunde stond de samenwerking op de agenda afgelopen maandag, maar besloot men daar eerst te wachten ‘tot het stof was neergedaald’. Het onderwerp zal pas over een maand of twee worden besproken.
Universiteitswoordvoerder Caroline van Overbeeke wil niet uitwijden over waarom de samenwerking zo plots is stopgezet. ‘De faculteit en XJTU hebben in overleg besloten de huidige plannen voor de onderwijssamenwerking niet verder uit te werken. Dat besluit is genomen op basis van een bredere afweging, waarin verschillende inhoudelijke, strategische en bestuurlijke overwegingen zijn meegewogen. Daarover bestaat overeenstemming tussen het faculteitsbestuur en het college van bestuur. ‘De zorgen en vragen die binnen de universitaire gemeenschap leefden, maakten deel uit van die afweging’, aldus de woordvoerder. De berichtgeving van *NRC* zou ‘niet doorslaggevend geweest’ zijn voor het stopzetten.

Faculteit Governance and Global Affairs verkent nog wel samenwerking met Chinese universiteit

De faculteit Governance and Global Affairs (FGGA) onderzoekt een samenwerking met de Chinese Zhejiang-universiteit in Hangzhou.

Dat vertelde decaan Koen Caminada dinsdag tijdens de faculteitsraadsvergadering. Ondanks zorgen over kennisveiligheid wil de faculteit de banden met China aanhalen.
FGGA heeft inmiddels meerdere gesprekken gevoerd met de universiteit, onder meer met de School of Governance. Daarbij wordt gekeken naar studentenuitwisselingen, studiereizen en mogelijke winter- en summerschools. In januari wil de faculteit de gesprekken mogelijk in China voortzetten. ‘Dan moet je niet denken aan een megaprogramma’, benadrukt Caminada. ‘We zijn de eerste dingen aan het verkennen.’
‘Heeft de Universiteit Leiden niet onlangs een samenwerking met een Chinese universiteit afgeblazen?’, vroeg raadslid Densua Mumford, doelend op de afgeblazen samenwerking met Xi’an Jiaotong University. ‘Dat project was al in een vergevorderd stadium. Hoe gaan jullie voorkomen dat dit opnieuw gebeurt?’
Volgens Caminada was het nog niet zeker dat dit project definitief is afgeblazen. ‘Maar vermoedelijk gaat dat niet meer door.’ Daarmee spreekt de decaan tegen wat de universiteit zelf op de universiteitssite heeft gemeld.
‘Wij gaan geen gezamenlijke onderwijsprogramma’s ontwikkelen’, benadrukte hij. Daarmee verschilt de samenwerking volgens hem van het eerdere Leidse project, waarbij Chinese studenten een deel van hun opleiding in China en een deel in Leiden zouden volgen. Ook spelen bij FGGA minder kennisveiligheidsvraagstukken dan bij de bètafaculteit. ‘Het is een club die zich bezighoudt met global governance, en wij trouwens ook.’
Toch erkende Caminada dat samenwerking met China niet zonder risico’s is. ‘We zijn niet naïef en lezen de kranten. Het is gewoon een ander regime.’ Volgens hem geven Nederlandse veiligheidsdiensten steeds nadrukkelijker waarschuwingen af over samenwerking met China.
Ook binnen FGGA zijn de meningen verdeeld. ‘Sommige medewerkers vinden het belangrijk om contact te onderhouden met Chinese instellingen, terwijl anderen waarschuwen: “Dit moet je echt niet doen, dat is echt niet verstandig vanwege de veiligheid.”’
Toch wil FGGA de mogelijkheden voorzichtig blijven verkennen, in overleg met het college van bestuur. ‘Zonder de Chinees, dat is bijna geen route’, aldus de decaan.

*Groepsopdracht? Ik zit op de f*cking universiteit niet in een kleuterklas*



Is dat niet knap? De meest afgelikte uitdrukking in managementland, waarmee elke deeltijdwerkende padelpapa met kapottebakfietszorgen het schaarse vonkje originaliteit in zijn traineekudde onmiddellijk uitdooft om angstvallig te voldoen aan neuspeutertargets, wordt door een toetsingspraktijk aan de universiteit glorieus gelogenstraft.
‘Alleen ga je sneller, samen kom je verder’, zo luidt deze leus op tig meelijwekkende beunhaasblogs van zelfverklaarde carrièregoeroes.
Ik heb het over de bruutste vorm van een intellectuele natuurtoestand waarin je alleen gegarandeerd sneller gaat en altijd, echt altijd, verder komt: groepsopdrachten. Zodra een uitgemergeld PHD-doetje met werkwallen ongegeneerd aankondigt dat je in groepjes van twee een poster gaat maken, en er nog eiblij aan toevoegt dat we kleurtjes mogen gebruiken, krommen mijn tenen tot stuurse stompjes.
Een poster? Echt waar?
Ik zit hier op de f*cking universiteit, niet op de kleuterschool.
‘Maar dit is een belangrijke vaardigheid’, krijg ik dan weleens als repliek, ‘want op academische congressen moet je je onderzoeksresultaten ook op een poster presenteren!’
Welke congressen, knurft? Niemand hier staat straks op zo’n congres. We mogen onze handjes dichtknijpen als Picnic ons hondenbaantje verlengt, dus wat zwam je nou?
Maar ik verzand in zinloze ergernis en verspil kostbare tijd in een cruciale selectiefase. Het jachtseizoen is reeds geopend en loerende arendsblikken schieten vanachter hun laptopdekking razendsnel de U-opstelling rond. Hopeloos teruggeworpen op onze primitieve instincten en sociale vooroordelen – vergeef ons, we kennen nauwelijks elkaars naam – moeten we halsoverkop groepsgenoten kiezen. Listig doch flatteus werp ik mij allereerst op de dichtstbijzijnde prooien, mijn buren.

> ‘Hij is net zo eigenwijs als ik, daar valt geen land mee te bezeilen’

Links van mij ruik ik al minutenlang de ondraaglijk zoete jasmijnparfum van een blondgelokte popjesschoonheid die volgens mij Marie nog iets heette. Terwijl ik nog in gesprek ben met mijn geweten over de vraag of een dergelijke samenwerking wel constructief is, of dat ik gewoon ordinair benieuwd ben naar haar volledige naam, wordt ze gekaapt door een hese deerne waarvan je zou denken dat het haar tweelingzus is. Mis poes!
Jammer. Volgende.
Ik draai fluks naar rechts en zie, tja, wat eigenlijk? Een kakelbont paroxisme alsof alle alter ego’s van David Bowie in een doordegraaide blenderdrab op een lichaam zijn geverfd. Artistiek waanzinnig, helemaal fan, maar voor een groepsopdracht? Voordat je bij een taakverdeling bent, moet je eerst het hele DSM-register doorploegen, dus nee bedankt.
Snel door.
Daar dan, recht aan de overkant, een flamboyante eenling met een machtig Schopenhauerkapsel en een puntige peinskin waar je interessant je vuist onder kan zetten. Ik wil opstaan om hem aan te schieten, maar net op tijd bedenk ik me. Als ik de diepere, astrologische betekenis van onze spiegelbeeldpositie juist versta, is het dandyachtige heerschap minstens net zo eigenwijs als ik, en daar valt uiteraard geen land mee te bezeilen.
Ik plof verslagen neer op mijn herniastoeltje en op goed geluk meld ik me aan om met de afwezige zieke in het groepje te gaan, omdat ze de voornaam heeft van een beroemde filosofe. Wellicht is er overlap.
Ik stuur haar enthousiaste mailtjes met welgemeende sterktewensen, maak amicale woordspelingen op haar naam (‘Jou did ith’), kopieer en plak een fruitmand, maar krijg geen reactie. Nadat *Hello* van Adele ook geen levensteken bij haar ontlokt, meld ik dit bij mijn lieve PHD-doetje, maar volgens hem vormt deze uitdaging onderdeel van het samenwerkingsproces, totdat hij me later die middag mailt dat ze al drie weken gestopt is met de studie. Foutje van de administratie, kan gebeuren.
Ik ben stiekem verheugd over het feit dat ik het posteronderzoek nu op eigen houtje mag doen. Maar aan het einde van de mail wacht me een onaangename verrassing. Ik ben heringedeeld bij Ziggy en Odin. Groepsopdracht is groepsopdracht.

Henrik Laban studeert filosofie

Honours-onderwijs gehalveerd: ‘Mensen vrezen voor hun baan’

De universiteit gaat drastisch snoeien in het honours-onderwijs. Ruim de helft van het aantal fte’s verdwijnt, maar of het een reorganisatie wordt, is nog onduidelijk.

DOOR **VINCENT BONGERS**

In 2025 besloot het college van bestuur dat er fors moest worden bezuinigd. Een commissie met de naam ‘Andere Tijden’ kreeg de opdracht om op zoek te gaan naar besparingen. Een van de slachtoffers werd het honours-onderwijs. Binnen vier jaar tijd krimpt de begroting voor deze programma’s van vier naar twee miljoen euro. De dean van de Honours Academy kreeg de opdracht om een ‘visiedocument’ te ontwikkelen voor het honours-onderwijs in gereduceerde vorm.
Dat plan ligt er nu. In 2025 besteedde de universiteit ongeveer 23 fte aan de organisatie van het Leidse honours-onderwijs. Dat wordt fors minder. ‘Er komt een honours-organisatie met een formatie van ongeveer 9,5 tot 10 fte.’ Er is nog niet bepaald of het officieel een reorganisatie wordt, met alle juridische rechten en plichten die daarbij horen.
Het zogeheten Pre-University College (voor vwo’ers die alvast willen kennismaken met de universiteit) wordt kleinschaliger voortgezet. Verder stoppen de zelfstandige facultaire trajecten voor bachelorstudenten binnen het honours college, maar blijven er wel programma’s voor deze groep bestaan. De regie en verantwoordelijkheid voor de coördinatie en organisatie komt bij één organisatie.
Voor de masterstudenten zal het programma Leiden Leadership Programme ‘in de huidige vorm worden gestopt’. In overleg met studenten, experts, docenten en onderwijscoördinatoren wordt nog een voorstel geformuleerd voor een nieuw aanbod voor ongeveer 200 masterstudenten.’
De universiteitsraad had er eerder al in een raadscommissie over gesproken met onder andere de directie van de Honours Academy, maar is kritisch. ‘Ik was eerst positief, maar dat is inmiddels veranderd’, zei Sanne Wille van studentenpartij PBMS. ‘Ik heb informatie van medewerkers van de Honours Academy gekregen waaruit blijkt dat zaken positiever worden voorgesteld dan ze zijn.’
Door natuurlijk verloop zou de daling in fte grotendeels opgevangen worden en personeel zou de kans krijgen om nu onder werktijd cursussen te volgen en gesprekken te voeren over omscholing. ‘Volgens de medewerkers worden ze echter niet vrijgesteld van hun reguliere werkzaamheden voor cursussen en andere omscholingsactiviteiten. Ze durven zich daar niet tegen te verzetten. Ze zijn angstig; bang om hun baan te verliezen.’
En het verhaal over reductie door natuurlijk verloop zou ook niet kloppen, aldus Wille. ‘Medewerkers worden richting de deur gepusht.’ ‘We moeten echt duidelijkheid krijgen van het college over hoe de organisatie van 23 fte wordt omgezet in 10 fte’, vond Nikoleta Yordanova van personeelspartij LAG. ‘Wat zijn de nu precies de gevolgen voor medewerkers?’
De raad had meer kritiek. ‘Er wordt steeds gezegd dat er twee miljoen moet worden bezuinigd’, stelde Patrick Klaassen van personeelspartij UB. ‘In het rapport van Andere Tijden staat dat het pre-university onderwijs strategisch belangrijk is voor de universiteit.’ De scholieren stromen vaak door naar de Leidse universiteit.
‘In het bezuinigingsrapport staat ook dat eventuele besparingen op het honours-onderwijs kunnen oplopen tot circa twee miljoen. Dat is iets anders dan daadwerkelijk twee miljoen moeten bezuinigen. Waarom moet het dat bedrag zijn? Ik mis die nuance.’
Mogelijk willen scholen geld uittrekken om pre-university programma’s te behouden, suggereerde Wille. ‘Er zijn nog geen gesprekken gevoerd met scholen die wellicht steun willen verlenen.’
‘We moeten zoveel mogelijk pre-university activiteiten in stand zien te houden’, zei Johan Verweij van personeelspartij FNV. ‘Zulke programma’s zijn makkelijk afgebroken en moeilijk op te bouwen. En als scholen willen helpen - al valt dat misschien in de praktijk tegen - dan is het toch belangrijk om dat eerst uit te zoeken.’
Verweij twijfelde net als veel andere raadsleden over het geven van een negatief advies, mede omdat de medewerkers zo snel mogelijk zekerheid moeten krijgen over hun toekomst. Gerrit Schaafsma (LAG): ‘Als dit nog langer duurt, is dat extra zwaar voor de medewerkers. Dit hangt hen steeds boven het hoofd. We hebben zeker toezeggingen van het college nodig, maar dat kan ook via een positief advies.’
‘Een negatief advies met daaraan gekoppeld een “tenzij” met een aantal eisen is krachtiger dan een positief advies geven en dan hopen dat het college toezeggingen doet’, zei plaatsvervangend raadsvoorzitter Timothy de Zeeuw (LAG).
De raad besloot zijn lijn te volgen. Mocht er een reorganisatie komen, dan heeft de raad daar instemmingsrecht op. De raad spreekt op 7 december met het college over de plannen.

Een wet kan niet bepalen wat mensen denken

Het kabinet wil het betuigen van steun aan terroristische organisaties strafbaar stellen. Emeritus rechtenhoogleraar Wouter Hins heeft daar grote bezwaren tegen. ‘Dit wetsvoorstel scoort vooral heel erg goed aan talkshowtafels.’

DOOR **VINCENT BONGERS**
FOTO **ANP**



Sympathisanten van Hamas bij een Pro-Palestina-protest op de Amsterdamse Dam, afgelopen oktober

‘Minister van Justitie Van Weel (VVD) stelt voor om drie artikelen aan het Wetboek van strafrecht toe te voegen’, zegt Wouter Hins, emeritus hoogleraar metajuridica. ‘De eerste twee artikelen, 132A en B, gaan over het “verheerlijken” van een gepleegd terroristisch misdrijf en verbieden van het verspreiden van propaganda voor zo’n misdrijf.
In het derde artikel, 132C, gaat het over iets anders: steun betuigen aan terroristische organisaties om te bevorderen dat anderen de doelen van zo’n organisatie gaan delen.’
En dat laatste artikel zit Hins, die dinsdag een lezing geeft in het Kamerlingh Onnes Gebouw, niet lekker.

Wat is er problematisch aan?
‘Onze grondwet, artikel 7 om precies te zijn, gaat uit van de gedachte dat de vrijheid van meningsuiting geldt, behalve als er een wet bepaalt dat dat niet zo is. De strafbaarstelling van bepaalde uitingen moet formeel zijn beschreven in een wet. Delegatie van regelgevende bevoegdheid door de wetgever is niet toegestaan. Dus niet de gemeenteraad, niet de Provinciale Staten, en ook niet de minister van Justitie kan dat besluit nemen.
‘In dit voorstel krijgt de minister juist de ruimte om een organisatie aan te wijzen waaraan geen steun mag worden betuigd. Dat vind ik echt zorgelijk. Er is in de Tweede Kamer maar ook in het advies van de Raad van State nog geen aandacht geweest voor de kwestie rond de grondwet.’

Is het tonen van een vlag of bord met een tekst die een terroristische beweging steunt al reden tot vervolging?
‘Volgens artikel 132C zou je daarvoor maximaal twee jaar gevangenisstraf kunnen krijgen. Want dan betuig je in het openbaar steun aan een verboden of een door de minister aangewezen terroristische organisatie. Dat is een situatie die snel fout kan lopen.
‘In de Tweede Kamer is een motie met een kleine meerderheid aangenomen waarin het kabinet werd opgeroepen om Antifa de kwalificatie terroristische organisatie te geven. Gelukkig heeft Van Weel die motie niet uitgevoerd. Hij bood weerstand, maar je weet nooit wat een volgend kabinet en een volgende minister gaan doen. Die kan mogelijk allerlei organisaties die tegen het regeringsbeleid zijn op de zwarte lijst zetten.’

Het voorstel botst ook op het Europees verdrag tot bescherming van de rechten van de mens. Wat wringt er volgens u?
‘De Europese regelgeving gaat ervanuit dat beperkingen van de vrijheid van meningsuiting weliswaar mogelijk zijn. Je moet echter een toets uitvoeren om te kijken of een maatregel proportioneel is. Schiet je niet met een kanon op een mug? Wordt er niet te veel verboden om het beoogde doel te bereiken? In artikel 132C staat dan de omschrijving steun betuigen aan een terroristische organisatie. De bedoeling is om propaganda te verbieden, maar dat staat er niet. Dat is heel zwak en breed geformuleerd.
‘In de andere twee artikelen staan ook vage omschrijvingen als het “loven en prijzen” van een misdrijf. Dat roept vragen op. Hoe ver gaat dat? Als een journalist een citaat publiceert van mensen die een misdrijf prijzen, dan moet daar een uitzondering voor zijn. Dat geldt ook voor wetenschappers en artistieke doelen. Ik mis die uitzonderingen in de wettekst zelf. In de memorie van toelichting van de wet staan die overigens wel.
‘Een ander probleem is dat doordat er zulke vage termen in het voorstel staan, in de praktijk moet blijken hoe deze

‘Een minister kan zo allerlei organisaties op de zwarte lijst zetten’

worden toegepast. Mogelijk stellen officieren van justitie zich tot doel om bij te dragen aan de rechtsontwikkeling door allerlei zaken aan te spannen en zo tot jurisprudentie te komen. Dat is nog een extra risico, omdat daarvoor ingegrepen zal moeten worden in betogingen met een groter risico voor wanordelijkheden.’

Moet artikel 132C uit het voorstel?
‘Ja, schrappen heeft mijn voorkeur. Het is overbodig en zelfs schadelijk. Ik aarzel over de artikelen 132A en B. De wet biedt al allerlei mogelijkheden tot vervolging voor strafbare feiten als opruiing, haatzaaien en groepsbelediging.
‘Als bijvoorbeeld de uitgang van een synagoge mensen met Hamas-symbolen Joodse bezoekers staan op te wachten, dan is dat al strafbaar met bestaande wetgeving. Het gaat dan om de bescherming van een groep, en daar is al een artikel voor.
‘Ik vind het met een specifiek artikel verbieden van het zwaaien van een vlag of het ophouden van een bord te ver gaan. Moet je dan wel langere propagandistische teksten, vaak gepubliceerd op het internet, verbieden? Mijn uitgangspunt is dat je verwerpelijke ideeën niet moet bestrijden met afgedwongen stilte maar met meer discussie. Je kunt niet met een wet bepalen wat mensen moeten denken. De wetgever heeft ook niet de wijsheid in pacht. Uit de botsing van meningen ontspringt de waarheid.
‘De Tweede Kamer moet het wetsvoorstel nog behandelen. Grosso modo zijn de rechtse partijen voor het voorstel en de linkse tegen. D66 twijfelt nog. Als geheel verwijderen politiek niet haalbaar is, schrap dan tenminste die aanwijzing door de minister. Ik denk dat D66 daar wel in mee kan gaan.’

U vindt het voorstel symboolpolitiek?
‘Ja, het aantal feiten dat nu niet succesvol kan worden vervolgd is klein. Ik ken geen voorbeelden. Nederland wordt zonder deze wet geen vrijplaats voor terroristen. Dit voorstel doet het heel erg goed aan de talkshowtafel. Als een politicus zich heel scherp uitspreekt tegen mensen die sympathie hebben voor de Hamas-aanval van 7 oktober 2023 op onschuldige burgers, scoort die punten. Iemand die daar opkomt voor de vrijheid van meningsuiting die in het gedrang komt door dit voorstel wordt al snel neergezet als een theoretische wijsneus die neuzelt over de grondwet.
‘Ik zou me als gast heel goed moeten voorbereiden, anders word je in de val gelokt: “O, u bent voorstander van terrorisme?” Beslist niet natuurlijk: met terrorisme voorkomen ben ik het helemaal eens, maar doe dat alstublieft op een goede manier. Neem niet gedachteloos veel te strenge maatregelen.’

In Groot-Brittannië staat de organisatie Palestine Action op de terrorismelijst. De groep protesteert niet alleen tegen het leveren van oorlogsmateriaal aan Israël, maar breekt ook in bij wapenfabrieken en brengt vernielingen aan. Mensen die in het openbaar sympathiseren met Palestine Action worden nu gearresteerd. Wat vindt u daarvan?
‘Dat is problematisch. Het is zelfs zo dat de boeken van de Ierse bestsellerauteur Sally Rooney in Groot-Brittannië uit de handel zijn gehaald omdat ze met de opbrengsten financieel wil bijdragen aan Palestine Action. Ik vind dat zeer verontrustend. Die kant moeten we niet op in Nederland. ‘Het heeft ook een *chilling effect* op demonstraties. Het is een probleem als je niet meer naar een protest durft te gaan omdat je bang bent om opgepakt te worden omdat er ook mensen aanwezig zijn met een spandoek met een pro-terroristische tekst.’

Wouter Hins, *Moet het uiten van sympathie voor terroristen strafbaar worden?* Lezing Leidsch Juridisch Genootschap, Kamerlingh Onnes Gebouw, Cleveringazaal. dinsdag 1 december, 17:30 - 18:30 u. Graag aanmelden via j.e.wessel@law.leidenuniv.nl

Jonge fraudeurs aanpakken is lekker makkelijk

Dat PhD'ers zwaarder worden bestraft na het plegen van plagiaat dan profs is 'niet uit te leggen', vindt jurist Judith Zweistra-Immink, die de sancties op wetenschappelijk wangedrag onderzocht. 'Universiteiten hebben een reputatiebelang en zijn geen neutrale speler.'

DOOR **SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK**

Plagiaat, data fabriceren of manipuleren: Diederik Stapel, Lorenza Colzato en René Diekstra zijn wellicht de bekendste wetenschapsfraudeurs uit de recente Nederlandse geschiedenis. De onthullingen over hun wangedrag werden uitgebreid opgepikt door landelijke media.
Het goede nieuws is, zou je dan denken: het krijgt zo veel aandacht omdat het maar weinig voorkomt. Het slechte nieuws: dat is waarschijnlijk niet zo. Het komt alleen zelden naar buiten.
Zo blijkt uit een Nederlandse enquête onder 6800 wetenschappers dat vier procent van hen weleens data heeft verzonnen of op een andere manier de wetenschappelijke integriteit heeft geschonden. Jurist Judith Zweistra-Immink berekende dat er in ons land dan 1300 wetenschappers aan universiteiten moeten zijn die zich hier weleens schuldig aan hebben gemaakt.
Dat staat in schril contrast met de dertien schendingen die tussen 2010 en 2017 zijn vastgesteld met behulp van de Nederlandse wetenschappelijke integriteitsprocedure, schrijft ze in haar proefschrift *De integriteitsprocedure in de wetenschap*, waarop ze maandag in Groningen promoveerde.

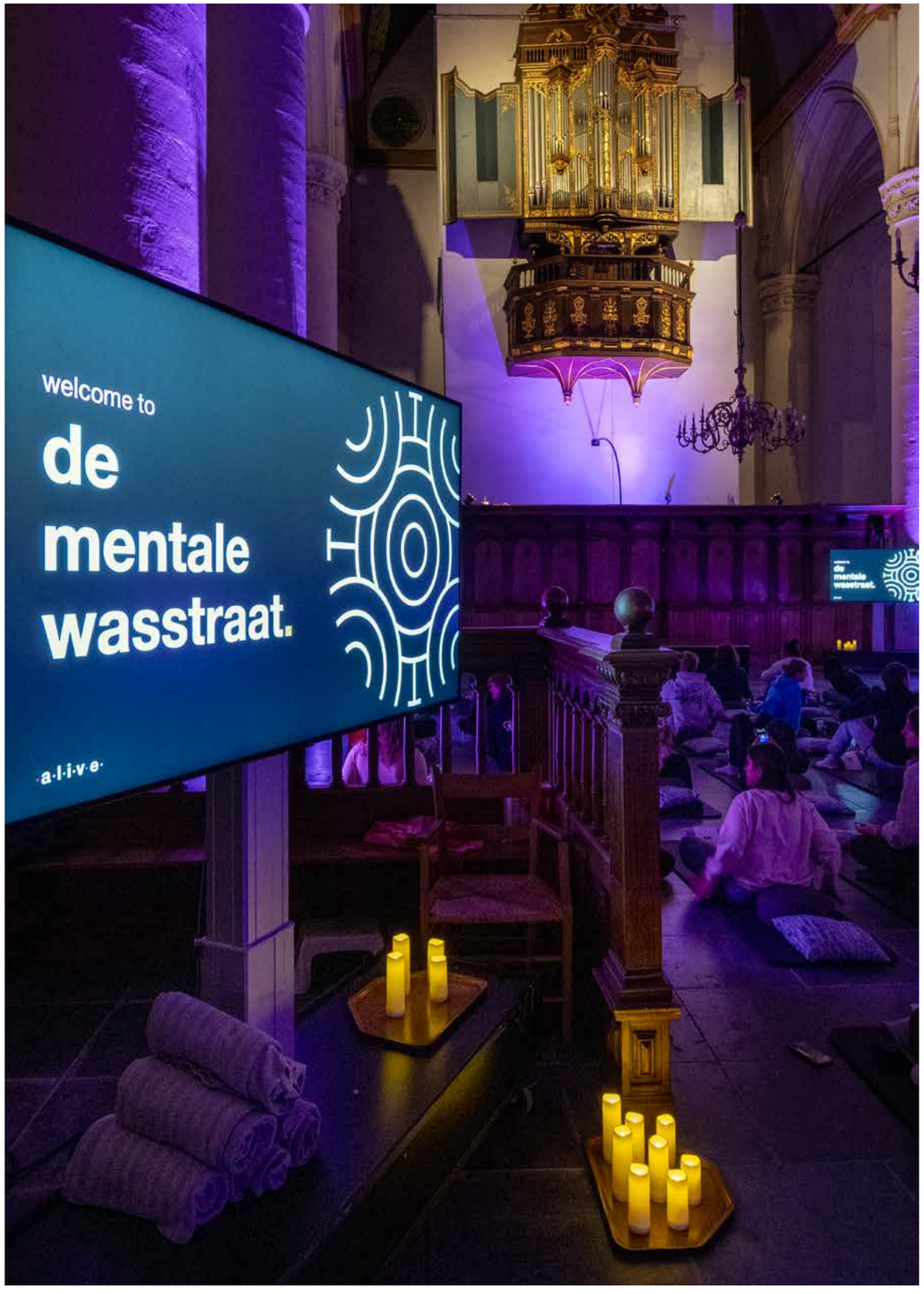
'Een hoogleraar wegsturen die veel geld binnenhaalt, levert meer schade op'

U heeft jarenlang bij het Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit (LOWI) gewerkt, waar klagers en beklaagde wetenschappers in 'hoger beroep' kunnen gaan na een oordeel van de Commissie Wetenschappelijke Integriteit (CWI). Ook toen zag u weinig ernstige zaken langskomen. Hoe kan dat?
'Ik kan het niet hardmaken, maar vermoed dat het komt omdat de procedure niet onafhankelijk genoeg is. Adviezen van een CWI en het LOWI zijn niet-bindend. Colleges van bestuur volgen die vaak wel op, maar niet altijd. Uiteindelijk is het dus de werkgever die beslist: dat is heel dicht bij huis.
'Wanneer het advies niet wordt opgevolgd, vraag je je af waarom. Universiteiten hebben een reputatiebelang en zijn geen neutrale speler in het geheel. Dat kan de drempel verhogen om een klacht in te dienen.
'Daarnaast kan iedereen een klacht indienen: ook burgers die vinden dat onderzoekers bijvoorbeeld geen onderzoek moeten doen naar thema's die maatschappelijk heel gevoelig liggen, zoals Zwarte Piet of het koloniale verleden. Integriteitsprocedures worden dan aangegrepen om hun punt te maken of voor het uitvechten van persoonlijke vetes. Dat legt niet alleen veel beslag op de capaciteit van integriteitscommissies, maar kan ook de academische vrijheid aantasten. Het effect kan namelijk ontstaan dat wetenschappers zichzelf gaan censureren.'

U concludeert dat promovendi strenger lijken te worden gestraft dan hoogleraren. Meer dan de helft mocht geen doctor meer worden, terwijl maar een derde van de hoogleraren werd bestraft, en dan ook nog eens milder. Hoe kan dat?
'Van de drie hoofdzonden – plagiaat, data verzinnen en data manipuleren – kwam plagiaat veruit het vaakst voor. Ik vermoed dat het voor bestuurders veel makkelijker is om jonge onderzoekers aan te pakken. Als je nog aan het promoveren bent, heb je nog geen doctorstitel en vast contract. Dan hoef je dus ook niets af te pakken. Bij hoogleraren is dat veel moeilijker.
'Het kan ook met reputatie of geld te maken hebben: een succesvolle hoogleraar wegsturen die veel geld binnenhaalt, levert meer schade op. Dat is het cynische antwoord.
'Dat juist seniors, die het klappen van de zweep kennen, makkelijker met ernstige wetenschapsfraude wegkomen, vind ik niet uit te leggen. Ik pleit ervoor dat de doctorstitel moet kunnen worden ingetrokken en ze uit de beroepsgroep kunnen worden gezet. Dat kan nu namelijk niet. Daarvoor moet een grondslag komen in de Wet op het hoger onderwijs.
'Als beroepsgroep ben je dat aan je stand verplicht. Gebeurt dat namelijk niet, dan kan zo iemand na een tijdje misschien toch weer elders aan de slag. Je moet het ook kunnen verantwoorden naar de maatschappij. We werken met publiek geld en we hebben echt wat hoog te houden. Een titel intrekken lijkt me dan het meest zuiver.
'Verder moeten instellingen om de tafel gaan zitten om helder maatregelen- en sanctiebeleid te maken. Hoe spreken we af dat we omgaan met schendingen van de wetenschappelijke integriteit? Welke sancties en maatregelen gelden voor welk vergrijp? Dat moet eindelijk eens in lijn worden gebracht. Nu zijn wetenschappers nog te afhankelijk van het college van bestuur waarmee je te maken hebt. Dat heeft iets willekeurigs.'

In Leiden konden de archeologen Corinne Hofman en Menno Hoogland niet in beroep gaan bij het LOWI om beschuldigingen van integriteitsschendingen aan te vechten. Het onderzoek was namelijk niet door een CWI gedaan, maar door een ad hoc-commissie die zowel wetenschappelijk als sociaal wangedrag onderzocht. Hoe kijkt u daarnaar?
'Dat was echt ongelukkig en een probleem. Ik denk dat het veel beter is om de commissies die onderzoek doen naar schending van de wetenschappelijke integriteit, per definitie op afstand te zetten. Denk aan regionale integriteitscommissies buiten de eigen instelling. Beklaagden kunnen er meer vertrouwen in hebben dat het goed gebeurt. Maar ook kleine instellingen die bijna nooit een zaak behandelen, en dus weinig ervaring hebben, hoeven dan niet zelf aan een onderzoek te beginnen.
'De adviezen van CWI's en het LOWI aan de colleges van bestuur moeten ook een bindende status krijgen. Colleges hebben nu te veel bevoegdheden. Ik ben er wel voor dat sanctionering bij de bestuurders blijft liggen, maar dan moet er eerst goed sanctiebeleid worden opgesteld. Als dat allemaal beter op orde is, zal de drempel om te melden hopelijk lager worden en zullen er meer serieuze fraudezaken aan het licht komen.'

'SSSSSSS', sissen zeventig liggende studenten



De Hooglandse kerk veranderde dinsdagavond in een Mentale Wasstraat waar studenten goed leerden ademen, ijsbaden namen en op spijkers stonden. 'Vanbinnen schreeuwde ik, maar het hielp dat de rest zo rustig bleef.'

DOOR **VINCENT DE GROOT**
FOTO **MARC DE HAAN**

Zeventig yogamatjes bedekken de vloer van de Hooglandse Kerk. Over het orgel hangt een paarse gloed en bij iedere pilaar flakkeren nepkaarsen. De aandacht van de studenten is gevestigd op het podium waar organisator Levi van Dam de zogeheten Mentale Wasstraat opent die dinsdagavond in het kader van de Mental Health Week van de Universiteit Leiden werd georganiseerd.
Het doel van de wasstraat: geestelijke souplesse stimuleren. 'In tijden van tegenslag zijn het de mensen om je heen die ervoor zorgen dat je je erdoorheen slaat', begint Van Dam, die bijzonder hoogleraar Veerkrachtig Opgroeien aan de Universiteit van Amsterdam is. 'Veerkracht is als een trampoline. Je veert niet terug aan de hand van één elastiek, maar door een heel netwerk aan elastieken. Je bent niet alleen, je doet het met de mensen om je heen.'
Van Dam begon de Mentale Wasstraat ooit op het hardstylefestival *Defcon.1*. 'Als het bij die gasten lukt, hebben we iets te pakken. Als wetenschapper werk ik veel op afstand van het onderwerp, maar hier is het heel tastbaar. Niet alleen kan ik de wetenschap zo toetsen, maar ook de opgedane kennis delen. Ik ben dan ook blij dat we impact hebben op jongeren. Zeker nu er in deze tijd meer aandacht is voor mentale klachten.'
De eerste lange sessie begint: veertig minuten ademhalingsoefeningen. Met hun ogen dicht en hun hand op hun buik liggen de studenten op hun matjes. Op het ritme van serene muziek moeten ze hun longen volzuigen, dat een paar tellen vasthouden en de lucht uiteindelijk met een f- en s-klank uitblazen. Bij een andere oefening ademen ze eerst via de neus in, dan een tweede teug via de mond, zodat zowel de buik als de borstkas opbolt. Daarna zuchten ze alles eruit. De combinatie van gefocust ademen en kalmerende pianoklanken leidt bij een enkeling tot zacht gesnurk.
Om iedereen weer wakker te schudden volgt er een beweegsessie. De studenten zwaaien hun lichaam los. 'We gaan nu alles aanspannen en ontspannen', zegt de instructrice. 'Zodat je voelt waar in je lichaam je nog niet ontspannen bent.' Waarop iedereen met samengeknepen billen, kaken op elkaar en armen en benen gestrekt staat.
Vervolgens is er de keuze tussen het ijsbad en de spijkerplanken. Begeleider Rens ziet het ijsbad als een metafoor voor het leven: 'Het gaat er niet om óf we uitdagingen tegenkomen, maar wannéér. Een ijsbad is een mooie manier om jezelf bewust in een situatie te krijgen die veel weerstand oproept. Natuurlijk gaat het koud zijn en komt er een hoop spanning in je lichaam, maar je zal jezelf daar volledig aan overgeven. Uiteindelijk leer je zo om te gaan met een stressvolle situatie. Die ervaring neem je mee bij een volgende uitdaging.'
Achteraf vertelt een student verbaasd: 'Het is verrassend hoe snel je achteraf opwarmt.'
Student Isabella koos voor de spijkerplanken: 'Het is zo koud buiten: dit land is al een ijsbad voor mij.' De studenten begeleiden en ondersteunen elkaar terwijl ze op de spijkerplanken stappen. Eerst oefenen ze met de sokken aan, daarna volgt een minuut zonder. Wederom wordt de aandacht gelegd op de ademhaling. Zo blijven ze kalm terwijl de spijkers in hun zool prikken.
'Ik vond het spannend', verzucht Isabella na haar spijkersessie. 'Vanbinnen schreeuwde ik, maar het hielp dat de rest zo rustig bleef.' Een begeleider stelt haar gerust: 'Het doet pijn, maar je voelt het over tien minuten niet meer.'
De koude kerkvloer biedt verlichting voor de voeten.
Terug op de yogamatjes is het tijd voor de *black-out*. Alle lichten in de kerk zijn uit, enkel de gloed van de warmtelampen is te zien. Na twee minuten verschijnt student Manal op het podium. Ze neemt zelf deel aan de wasstraat, maar draagt ook tekst voor over haar 'eigen mentale *struggles*'. 'Ik hoop mensen aan te moedigen hun hand uit te steken naar diegenen die in een dal zitten', verklaart ze nadien.
Na de voordracht schrijven de studenten drie dingen op waar ze dankbaar voor zijn. Van Dam moedigt ze aan om dit vaker te doen. 'Ik vergelijk mentale gezondheid met tandenpoetsen', verklaart hij. 'Het is iets dat we dagelijks doen, een routine. Eén keer per jaar bezoeken we de tandarts. Misschien vanwege klachten of gewoon ter controle. De rest van het jaar verzorgen we onze tanden zelf. Voor onze mentale problemen heerst het idee dat je naar een therapeut moet. Maar ik wil jullie uitnodigen om na te denken over wat je op dagelijkse basis kan doen voor je mentale gezondheid, als een nieuwe routine. Schrijf dat op en stop het in de envelop die jullie hebben gekregen. Over twee weken sturen wij die naar jullie op en kunnen jullie kijken of jullie het hebben toegepast.'
Als afsluiter vormt iedereen een grote kring om samen, schouder aan schouder, veertig keer diep door de knieën te zakken. Wie het niet volhoudt, wordt opgevangen door het collectief. Daarna moeten de studenten driemaal schreeuwend een grote kluit vormen.
Na afloop zijn de bezoekers positief. 'Ik heb mijn doel bereikt: ik was losgekoppeld van de werkelijkheid en leefde in het moment', vertelt Isabella. Manal: 'Ik raakte geëmotioneerd. Ik kon mezelf alles laten voelen zonder dat het te zwaar werd, omdat we aangemoedigd werden erdoorheen te ademen.'

'Het gaat er niet om óf we uitdagingen tegenkomen, maar wannéér'

Verbeelding is onze unieke superkracht

Natuurkundige en voormalig minister van Onderwijs Robbert Dijkgraaf pleit in zijn Huizingalezing voor een herwaardering van nieuwsgierigheid en verwondering. ‘AI roept existentiële vragen op, zoals: wat is het doel van de wiskunde?’

DOOR **SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK**
FOTO **TACO VAN DER EB**



Robbert Dijkgraaf is als minister van Onderwijs aanwezig bij de opening van een nieuwe zaal in Rijksmuseum Boerhaave, 2022

‘Dit zijn allemaal mijn eigen boeken’, zegt mathematisch fysicus en universiteitshoogleraar van de Universiteit van Amsterdam (UvA) Robbert Dijkgraaf in zijn werkkamer in het Maagdenhuis. Hoewel daar ook het bestuursbureau van de universiteit is gevestigd, werken er dus óók wetenschappers. Maar dat weet niet iedereen.
‘Toen ik hier net kwam werken, nog omgeven met honderd verhuisdozen, liepen er ineens studenten mijn kamer binnen met gezichtsbedekking en motorhelmen op. “Sorry!” zeiden ze toen ze me zagen zitten. Het bleken pro-Palestinademonstranten die het Maagdenhuis kwamen bezetten.’
Donderdag 3 december geeft de natuurkundige en oud-minister van Onderwijs de 55e Huizingalezing in de Stadsgehoorzaal. Het thema: verwondering.

Wanneer begon uw liefde voor wetenschap?
‘Ik was me er al heel jong van bewust dat ik heel veel dingen niet wist. Als jongetje van zes las ik de encyclopedie, ik had een catalogus van katachtigen die ik rubriceerde en tekende. Mijn eerste spreekbeurt op de basisschool ging over het symfonieorkest, van de basklarinet tot de es-klarinet en alle andere instrumenten. De kinderen in de klas hadden zoiets van: moeten er nu zo veel tuba’s worden onderscheiden? Ik had compleetheidsdrang.
‘Op de middelbare school stelde ik veel waarom-vragen. Sommige docenten vonden het geweldig, andere hadden er grote moeite mee omdat ik het soms beter wist.
‘Mijn ouders hadden niet gestudeerd, überhaupt niemand die ik kende. Mijn vader had wel een grote bibliotheek, maar was een enorme alfa. Hij werkte in de Rotterdamse haven. Hij was heel leergierig en kocht allerlei boeken, ook over wis- en natuurkunde. Hij was er trots op dat die in zijn kast stonden, maar kon ze alleen niet lezen. Des te pijnlijker was het dat ik dat op een gegeven moment wél kon.
‘Mijn ouders hadden totaal geen idee hoe de wereld in elkaar zat. Ze hadden graag willen studeren, maar in de jaren veertig moest je daar behoorlijk bemiddeld voor zijn. Mijn vaders droom was om geschiedenis te studeren, mijn moeders grote droom was om naar de kunstacademie te gaan. Ik kwam er pas heel laat achter dat er iets bestond als een georganiseerde wetenschap.’

In uw Huizingalezing stelt u dat ons vermogen om ons te verwonderen onder druk staat door technologie. Hoe erg is dat?
‘We leven in een gekke tijd waarin we steeds meer weten, maar onze wereld tegelijkertijd kleiner wordt. We besteden heel veel uit: rekenwerk, de weg vinden, en tegenwoordig zelfs schrijven en ons denken. Onderzoek laat zien dat je richtingsgevoel achteruitgaat als je nooit meer de weg hoeft te zoeken. Als we dingen blijven uitbesteden, dalen we als mens af naar een gemakzuchtige wereld.
‘Waar ik me zorgen over maak, is dat die verwondering bij ons wordt weggenomen. Als je AI een vraag stelt, krijg je makkelijke antwoorden. Ga je dan zelf nog doorvragen, of checken of het antwoord klopt? Nog los van alle algoritmes waar we mee te maken hebben en die voor tunnelvisie zorgen, en de hallucinaties van AI.’

U stelt ook dat fundamentele wetenschap onder druk staat.

‘Universiteiten moeten studenten durven los te laten en stimuleren zichzelf dingen af te vragen’

‘We kijken steeds meer of wetenschap nuttig is, of het de resultaten oplevert die we kunnen meten. Door het succes van de wetenschap raakt fundamentele wetenschap in de verdrukking. In de Verlichting ontstond het idee dat kennis ook nuttig moest zijn voor de samenleving. Dat was een koerscorrectie op de academische boekenkennis van voor die tijd. Maar het is een illusie om te denken dat we genoeg kennis in huis hebben om de grote problemen op te lossen. In de medische wetenschap weten we bijvoorbeeld nog heel veel niet: we hebben bij wijze van spreken geen flauw idee hoe onze hersenen werken. De echt grote doorbraken in de samenleving komen door mensen die door nieuwsgierigheid en verwondering een weg inlopen waarvan iedereen denkt dat die doodloopt.’

Hebt u een voorbeeld?
‘AI, die ons nu helemaal in de ban heeft, heeft ook een lange ontstaansgeschiedenis die al begon in de jaren tachtig. Je weet nooit van tevoren wie de ontdekking doet die voor de maatschappij van belang is, maar je weet dat er op termijn een nieuwe industrie uit komt.
‘Ik ben nu het nutteloze aan het verdedigen in termen van het nut, maar het gaat er ook om dat je als mens de dingen om je heen wil begrijpen.’

Dus wetenschap hoeft niet altijd nuttig te zijn voor de maatschappij?
‘Nee. Sterker: ik zou het willen omdraaien. Een deel zal nuttig blijken, maar ook een deel niet. Dat is prima. Het triggert onze verbeelding, roept vragen op en trekt een bepaald type mensen aan dat daar enorm blij van wordt.’

Gebruikt u zelf AI?
‘Ik heb het een paar keer geprobeerd bij mijn eigen wiskundige problemen. Ik ben onder de indruk van wat het teruggeeft. Ik weet dat grote delen van de mathematische vraagstukken onlangs door een algoritme zijn opgelost. Een collega zei laatst dat zijn hele onderzoeksprogramma voor de komende jaren weg is: AI heeft het al opgelost en is er met een bulldozer overheen gereden. Het roept existentiële vragen op: wat is eigenlijk het doel van de wiskunde? Wiskundigen vragen zich nu ook af: hebben we onszelf te veel gedefinieerd in termen van problemen die moeten worden opgelost, in plaats van dat we een overzicht hebben van het berglandschap?
‘Vergelijk het met bergbeklimmers. Je kunt er een wedstrijd van maken wie zonder zuurstofmasker het snelst boven is, maar je kunt ook gewoon de top bereiken met een helikopter. Dan ben je natuurlijk sneller, terwijl het daar helemaal niet om gaat. Het gaat om alle mooie uitzichten tijdens de tocht, en wat je allemaal ziet als je eenmaal boven bent. Die verbeeldingskracht en verwondering sla je over als je de zoektocht uitbesteedt aan een algoritme.
‘AI lijkt net een buitenaardse intelligentie: het pad en de manier waarop het resultaat wordt uitgelegd, is wezensvreemd aan de cultuur van de wetenschap zelf. De wiskunde, die midscheeps door AI is geraakt, moet zichzelf opnieuw gaan uitvinden.’

Wat kunnen mensen beter?
‘We hebben een heel gek, niet logisch, irrationeel, droomachtig bestaan. In de nacht lig je te woelen in je bed en komen er allemaal droombeelden op. Toen ik een jonge student was, kwam ik overdag soms niet uit een wiskundig probleem, maar na een nacht slapen kwam er vaak wél iets. Daarin verschillen wij van *large language models* die het hele internet hebben gelezen. Misschien is die zogenoemde nachtwetenschap de troostprijs: dat wij mensen er ook nog een beetje toe doen.’

Hoe kunnen universiteiten daar vorm aan geven?
‘Ik heb een tijdje op de kunstacademie rondgelopen, een plek waar je géén 10 kan halen. Er zijn geen tentamens, sterker: er worden geen vragen gesteld. Het gaat er daar om wat jij hebt gedaan om jezelf uit te dagen, hoe groot de stapel schetsen aan het eind van de week is en wat je jezelf hebt afgevraagd. Dat was een openbaring. Op de kunstacademie heb ik geleerd om onderzoeker te zijn.
‘Universiteiten zouden meer moeten doen zoals de kunstacademie: studenten stimuleren zichzelf dingen af te vragen. Laat ze meer los, laat ze het grote onbekende in gaan. Verwondering gebeurt niet automatisch, daar moet je best hard voor werken. En je kunt het moeilijk uitbesteden aan AI. Verbeelding is onze unieke superkracht. Iedereen heeft het, en dat moeten we vasthouden.’

U straalt veel kalmte en rust uit. Was u als minister van Onderwijs (D66) in kabinet-Rutte IV ook altijd zo beheerst?
‘Ik ben heel weinig boos geworden. Ik weet nog dat ik één keer boos was tijdens een onderhandeling met Kamerleden. Het ging erover dat ik een politiek standpunt van een bepaalde politieke partij niet begreep. Die partij, ik zeg niet welke, zei op te komen voor de minder vermogenden, maar hun beleid ging precies de andere kant op. Mijn politiek assistent zei: “Goh Robbert, ik wist niet dat jij zo goed functioneel boos kon worden!” Maar het was niet functioneel, ik was écht boos. Maar het feit dat ik het me nog zo goed kan herinneren betekent dat het niet vaak is gebeurd.’

Na tweeënhalf jaar viel het kabinet. Waar bent u meest trots op?
‘Dat ik een hoop geld voor de wetenschap had geregeld en een bestuursakkoord voor tien jaar had afgesloten. Hoewel dat daarna in de prullenbak verdween, is het er deels weer uitgehaald. Dat geeft enige verzachting. Wat me nog steeds raakt, zijn de verdwenen startersbeurzen.
‘De basisbeurs is weer terug, de wet was net op tijd klaar voordat het kabinet viel. Het kan altijd weer worden teruggedraaid, maar dat is een hoop werk. Het zit met een heleboel moeren en bouten vastgeklonken.’

Hoe kijkt u naar de huidige instabiele politieke situatie?
‘Nederland heeft een cultuur waarbij we met eindeloos veel slechte koppen koffie in slecht verlichte vergaderzaaltjes in anonieme centra bij elkaar zitten en er toch altijd weer samen uitkomen. Met die gekke poldercultuur is Nederland helemaal niet zo’n slecht land.
‘Toen ons kabinet viel, dacht ik: we geven echt het verkeerde voorbeeld. We zijn over een kiezelsteen gevallen, die uiteindelijk zelfs een zandkorrel bleek (de onterechte nareis-op-nareis-claim van VVD-leider Dilan Yesilgöz, *red.*). Ik vond het niet zozeer erg voor mijn eigen carrière, hoewel ik er mijn baan als directeur van het Institute for Advanced Study in Princeton voor had opgezegd, maar dat ik niet goed kon uitleggen waarom we waren gevallen. Bijna niemand in het kabinet snapte het. Ik voelde dat we de essentie van Nederland aan het kwijtraken waren. Nu voel ik dat weer.’

Robbert Dijkgraaf, *Het recht op verwondering.* Huizingalezing, donderdag 3 december. Stadsgehoorzaal, € 24 (uitverkocht)



‘De methode-Jetten werkt niet’, vindt parlementaire ‘pitbull’ Floor Bremer

Zeker als vrouwelijke journalist krijg je in Den Haag soms bakken ellende over je heen, zegt RTL-verslaggever Floor Bremer tijdens *College Tour de podcast!* ‘Daar moet je je tegen wapenen.’

DOOR **SACHA F. KIJZERS**
FOTO **VICTORIA HULST**

Na twee hectische crisisweken in Den Haag waarin het kabinet bijna voor haar ogen ontplofte schoof parlementair verslaggever Floor Bremer maandag aan in de collegezaal van het Lipsius. Bij de opnames van *College Tour de podcast,* gemaakt door Leidse studenten journalistiek, vroeg presentator Twan Huys hoe zij de toekomst ziet: ‘Als premier Jetten zegt dat het vertrouwen is hersteld, geloof jij dat?’
De reporter van RTL heeft maar een seconde nodig om met haar antwoord te komen: ‘Nee, want als het vertrouwen hersteld was had je niet Sybrand Buma nodig gehad om te gaan kijken hoe je een volgende crisis kunt voorkomen.’ Ze vertelt over de vrijdagavond waarop Jetten eerst een zalvende toespraak hield waarna VVD-leider Yesilgöz de coalitie wegzette als ‘een mislukt experiment’. Bremer: ‘Ik dacht even dat ze ging zeggen: “En hierbij blaas ik het kabinet op.”’ Bremer is kritisch over Jettens aanpak, die telkens voor de camera verschijnt om te vertellen dat alles goed gaat komen. ‘Dat wordt ongeloofwaardig als je weet dat ze elkaar achter de schermen de tent uitvechten.’
Volgens haar laat de premier de regie liever los. ‘Onder druk wordt alles vloeibaar en kan er een besluit worden genomen. Maar na de negen maanden dat hij er zit, kunnen we denk ik wel stellen dat de methode-Jetten tot nu toe niet echt lekker werkt.’
Ook buiten de coalitie is er de nodige ophef. *Zembla* onthulde dat verschillende prominente leden van Forum voor Democratie aanwezig waren bij neonazi-kooigevechten. Bremer stond afgelopen zaterdag bij het FvD-congres om leden en kopstukken van de partij om reacties te vragen. Partijleider Lidewij de Vos zegt afstand te nemen van het gebruik van geweld. Maar als Bremer doorvraagt of De Vos ook afstand neemt van neonazistisch gedachtegoed antwoordt ze niet. ‘Dat is dan ook veelzeggend.’

Wat denkt zij van een partijverbod? Hoogleraar staats- en bestuursrecht Wim Voermans zit in de zaal en licht toe dat de nieuwe verbodsbepaling het binnenkort toestaat een partij te verbieden als deze de grondbeginselen van de democratische rechtsstaat bedreigt. Of dat gaat gebeuren, laat Bremer in het midden. ‘Maar je kunt als journalistiek inzichtelijk maken dat die banden er zijn.’
Op het projectiescherm in de zaal verschijnen geïnterviewde collega’s en prominente partijleiders. Marjolein Bikker van de ChristenUnie noemt Bremer ‘de terriër die bij elke politicus aan de broekspijp blijft hangen’. WNL-collega Mats Akkerman: ‘Als Floor naast je staat, kom je er gewoon niet tussen.’ Elodie Verweij van het AD: ‘Als Wilders haar ziet staan, draait hij zich om en loopt hij weg!’
Bremer: ‘Ik vind het echt de mooiste baan van Nederland om journalist te zijn.’ Maar wie de macht durft te bevragen, moet wel tegen een stootje kunnen. ‘Wat vrouwen in dit vak meemaken is echt de hel’, zegt Erik Mouthaan, RTL-correspondent in de Verenigde Staten, vanaf het scherm. Bremer beaamt dat vrouwelijke verslaggevers bakken ellende over zich heen krijgen. ‘Over je uiterlijk, over hoe je kijkt. Je moet je daartegen wapenen.’
Ze geeft een bijzonder inkijkje in hoe de parlementaire journalisten elkaar helpen, bijvoorbeeld door zich als rugby’ers in ‘een scrum’ tegenover politici op te stellen. In een zogenoemd ‘treintje’ pakt een reporter de onbeantwoorde vraag van een collega op om samen een ontwijkende politicus vast te pinnen.
Twan Huys vraagt haar wat in haar werk belangrijker is: talent of doorzettingsvermogen. Dat laatste, zegt ze meteen. Haar advies aan de studenten: ‘Zorg dat je iets kiest wat bij jezelf past en wordt daar gewoon steengoed in. Dan kun je een prachtige baan krijgen.’

College Tour de podcast!

Het is het derde seizoen dat de Universiteit Leiden *College tour de podcast!* presenteert. Dit wordt gemaakt door masterstudenten Journalistiek en Nieuwe Media onder toeziend oog van Twan Huys. De studenten schrijven wekelijks over hun spraakmakende gasten in *Mare.* Nieuwsgierig geworden? Kom naar de opnames in het Lipsius, of beluister de podcast online. De komende weken zijn Arjen Lubach en Beatrice de Graaf nog te gast.

Dichter bij God dankzij TikTok



Still uit *Errands For Love*

In Tsjaad groeit de religieuze invloed van moslimvrouwen. Ze leiden koranscholen en worden zelfs beroemd op social media. Antropoloog Luca Bruls maakte er de documentaire *Errands for Love* over. ‘Ze eisen een plek op in de samenleving.’

DOOR **MARCIËLLE VAN DER KRAAN**

Er is geen god groter dan Allah. Er is geen god groter dan Allah. Een busje hobbelt over een landweg in Tsjaad. Binnen zitten zo’n tien vrolijke vrouwen dicht op elkaar. Ze zijn onderweg naar een koranlezing buiten de stad. Buiten brandt de zon, maar dat lijkt de stemming in het hete busje niet te drukken. Integendeel: het is bijna een soort feest waarbij de vrouwen uitbundig lijken te zingen.
Maar volgens antropologiepromovendus Luca Bruls is er iets anders gaande. ‘Ze dragen religieuze poëzie voor. De vrouwen zijn aanhangers van de Tijaniyya, een soefistische stroming binnen de islam waarbij spirituele training bepalend is. Het doel is om dichter bij God te komen. Daar moet je hard voor werken.’
Het draait daarbij om *mahabba*, het Arabische woord voor liefde. ‘Dat is breder dan romantische liefde. Het is liefde op een vererende manier. Die druk je uit door samen religieuze poëzie voor te dragen, rituelen te volgen en bijeenkomsten bij te wonen. Deze vrouwen geloven dat ze door vaak samen te komen dichter bij God komen.’
In de etnografische film *Errands for Love* volgt Bruls drie vrouwen uit een Fulani-gemeenschap in N’Djaména, de hoofdstad van Tsjaad. Ze leiden koranscholen, organiseren religieuze bijeenkomsten en reizen regelmatig door het land. ‘Die mobiliteit is voor hen een manier om een plek op te eisen binnen de samenleving. Dat staat in contrast met het in het Westen stereotiepe beeld dat moslimvrouwen binnen moeten blijven en weinig ruimte hebben om zich buitenshuis te bewegen.’
Bruls deed voor haar promotieonderzoek in totaal elf maanden veldwerk. ‘Veel mensen denken bij Tsjaad aan armoede en burgeroorlogen. Maar het is een land van veel meer. Ik wilde graag een verhaal vertellen over een, zelfs binnen Tsjaad, relatief onbekende gemeenschap. Ik ontdekte dat steeds meer vrouwen een eigen koranschool hebben waar vrouwen van alle leeftijden en etnische achtergronden samenkomen.’
Een van hen is Seyda Hadjara. ‘Ze nodigde me uit om haar lessen bij te wonen. Hadjara heeft een prachtige stem, veel kennis over religieuze zaken en weet mensen bij elkaar te brengen. Daardoor heeft ze een bijzondere positie verworven, niet alleen binnen haar eigen familie, maar ook daarbuiten.’
De twee bouwden een vertrouwensband op. ‘Ze beschouwde me als haar dochter. Maar het blijft natuurlijk een relatie tussen een wetenschapper en iemand die deelneemt aan het onderzoek.’
Dankzij Hadjara werd de antropoloog ook makkelijker geaccepteerd. Omdat Bruls ‘niet wilde opleggen waar de film over zou gaan’, organiseerde ze vooraf een bijeenkomst met de vrouwen en enkele studenten, waarin ze mogelijke onderwerpen bespraken. ‘Ze wilden onder meer hun koranlessen laten zien, de ceremonies waaraan ze deelnemen en hun liefde voor de Senegalese religieuze geleerde Ibrahim Niasse. Hij moedigde vrouwen al in de jaren ‘50 aan om scholen op te zetten en religieuze kennis te vergaren. Zijn eigen dochters deden dat ook. Met de verspreiding van zijn beweging is de emanciperende rol van vrouwen belangrijker geworden.’
Vorig jaar januari maakte Bruls samen met co-regisseur Jilles van Kleef de opnames. Een jaar later keerde ze terug om de eerste montage te laten zien. ‘De drie vrouwen reageerden positief, dat was voor mij een bevestiging dat we elkaars vertrouwen hadden gewonnen. Ik zie het ook echt als een coproductie.’
De invloed van Hadjara reikt inmiddels verder dan de koranscholen. ‘Zij heeft een bepaalde beroemdheid verworven op TikTok. Haar studenten hebben een account voor haar aangemaakt en filmen haar voordrachten van religieuze poëzie. Steeds meer mensen gingen haar volgen en kwamen ook naar haar lessen toe.’
Ook buiten TikTok levert die bekendheid aanzien op. ‘Ze heeft een bepaalde sociale status verworven en wordt uitgenodigd voor evenementen.’ Meer vrouwen maken inmiddels accounts aan, al blijft het gebruik beperkt. ‘Simpelweg omdat niet iedereen een smartphone heeft.’
Toch kunnen niet alle vrouwen zich vrij bewegen. ‘Er is veel steun, ook van mannen, voor vrouwen die zich organiseren. Maar dat betekent niet dat alle vrouwen zomaar naar een koranschool kunnen. Vaak moeten ze daarvoor toestemming vragen aan hun man of een familielid. Daarnaast zijn er ook vrouwen die zorgtaken of werk hebben, of niet willen.’
Bruls’ favoriete scène is een nachtelijke ceremonie waarbij in grote pannen wordt gekookt. ‘Het is in het donker opgenomen en zoekt daardoor de grens op tussen het reële en het mythische. Dat vind ik symbolisch voor wat er tijdens die bijeenkomsten gebeurt. Mannen krijgen bij dit evenement het podium, maar een grote groep vrouwen is op de achtergrond bepalend. Iedereen blijft de hele nacht wakker en de vrouwen bereiden ’s avonds, ’s nachts en ’s ochtends maaltijden. Zij handelen en geven iedereen te eten. Zonder hen zouden die bijeenkomsten niet mogelijk zijn.’
Het laat volgens haar ook zien wat film toevoegt aan haar promotieonderzoek. ‘In die omgeving staan allerlei zintuiglijke aspecten centraal. In tekst kun je dat maar tot op zekere hoogte vastleggen. Met beeld en geluid kan dat beter. Ik zou het mooi vinden als mensen er een hoopvolle boodschap uithalen over hoe belangrijk samenkomen is in het verkrijgen van zorg en het vormen van een gemeenschap. Het is heel *empowering* om als vrouwen onder elkaar te zijn en elkaar te helpen groeien.’

Luca Bruls & Jilles van Kleef, *Errands for Love (Rawaha lil-mahabba).* Lipsius zaal 0.19, dinsdag 1 december van 15.30 tot 17.00 u.

Niet op waarde geschat



We willen allemaal zo oud mogelijk worden, maar niemand wil het zijn. Daarmee doen we een waardevolle levensfase tekort, betoogt antropoloog Jolanda Lindenberg. Vandaag geeft ze een lezing in Agora. ‘We beoordelen ouderen voortdurend volgens de maatstaven voor jongere mensen.’

DOOR **MARCIËLLE VAN DER KRAAN**
FOTO **JACK CURRIE**

Hoe denken we over ouderen?
‘Vaak negatief. Ouderdom wordt geassocieerd met wat mensen niet meer kunnen. We leggen sterk de nadruk op afhankelijkheid, lichamelijke en mentale achteruitgang en het niet kunnen meekomen met digitale ontwikkelingen. Daarnaast worden ouderen vaak in verband gebracht met maatschappelijke problemen, zoals de stijgende zorgkosten en de druk op het pensioenstelsel.’

Waar komt dat vandaan?
‘Er zijn verschillende hypothesen. Een daarvan is dat ouderen ons confronteren met onze eigen sterfelijkheid. Uit experimenteel onderzoek blijkt dat mensen negatiever over ouderen denken wanneer ze eerst met de dood zijn geconfronteerd. Een andere hypothese is dat we in onze samenleving veel waarde hechten aan productiviteit, zelfstandigheid en zelfredzaamheid. Naarmate je ouder wordt, wordt het moeilijker om daaraan te voldoen.’

Hoe werkt dat door in de omgang met ouderen?
‘In de gezondheidszorg zien we dat ze soms andere verzorging krijgen aangeboden, omdat wordt aangenomen dat ze bepaalde behandelingen vanwege hun leeftijd niet meer aankunnen. Ook worden klachten soms simpelweg aan ouderdom toegeschreven, zonder dat er goed naar wordt gekeken.
‘Daarnaast worden ouderen regelmatig betuttelend aangesproken. Zorgverleners gebruiken bijvoorbeeld een hogere stem of verkleinwoordjes, alsof ze tegen een kind praten. Veel ouderen vinden dat heel vervelend.
‘Van ouderen wordt verwacht dat ze hulp vragen aan hun omgeving, terwijl ze daar juist veel moeite mee hebben. Ze willen niet als afhankelijk worden gezien en proberen hun problemen daarom zo ter sprake te brengen dat de ander uit zichzelf hulp aanbiedt. Als ze worden geholpen, proberen ze bovendien iets terug te doen om de relatie gelijkwaardig te houden.
‘Vaak nemen ze negatieve stereotypen zelf over. Als je hen vraagt of ze oud zijn, zeggen ze vaak van niet. Ze vinden zichzelf nog fit en vitaal, doen nog volop mee in de samenleving en beschouwen zichzelf daarom niet als oud.
‘Wat me tijdens mijn onderzoek verraste, is hoe hardnekkig dat idee is. We werkten samen met ouderen aan een beeldbank die een genuanceerdere voorstelling van ouderdom moet geven. Maar sommige deelnemers deelden liever geen foto’s waarop kwetsbaarheid of afhankelijkheid zichtbaar was, terwijl dat óók bij ouder worden hoort. Als je dat voortdurend uit beeld houdt, ontken je een belangrijk deel van die levensfase.’

We willen wel allemaal oud worden, maar het niet zijn?
‘Dat komt onder meer doordat we ouderdom voortdurend beoordelen volgens de maatstaven voor jongere mensen. Als iemand op hoge leeftijd nog werkt, vinden we dat geweldig. Maar daarmee waarderen we ouderen vooral omdat ze nog arbeidsproductief zijn. Terwijl ouderdom ook op zichzelf een waardevolle levensfase is.
‘Als ik ouderen vraag naar de positieve kanten, noemen ze vaak de vrijheid en het zelfvertrouwen. Ze maken zich minder druk om wat anderen van hen vinden en nemen daardoor weloverwogener beslissingen. Ze zeggen zelfs dat ze helemaal niet terug zouden willen naar hun jongere jaren. Maar voor die positieve aspecten hebben we in onze samenleving veel minder aandacht.’

Hoe kunnen we onze kijk veranderen?
‘We moeten ons afvragen hoe we invulling geven aan die levensfase. De afgelopen honderd jaar hebben we er zo’n twintig levensjaren bij gekregen, maar daarvoor hebben we nauwelijks nieuwe, maatschappelijk gewaarderde rollen ontwikkeld. Het debat gaat over de kosten van de vergrijzing, terwijl die extra jaren ook kansen bieden.
‘Daarnaast moeten we genuanceerder over ouderen praten en hen anders in beeld brengen. Vandaar dat onze beeldbank een diverser beeld laat zien. Ouderen worden nu vaak van achteren gefotografeerd, soms zelfs zonder zichtbaar gezicht. Zo verdwijnt de verbinding met de kijker.
‘Wij hebben ouderen juist ook in intieme situaties gefotografeerd, waarbij ze veel van zichzelf laten zien. Ik vind het heel dapper dat zoveel ouderen bereid zijn zich op die manier te laten vastleggen, terwijl die foto’s straks voor iedereen zichtbaar zijn.
‘Ik hoop dat we ouderdom meer gaan zien als een levensfase die niet alleen uitdagingen kent, maar ook verdieping en betekenis kan bieden. Dat je er trots op mag zijn dat je oud bent.’

Jolanda Lindenberg, *Imagining old age: social imaginaries, identification and the meanings of being old in the Netherlands.* Agora, 5A.23, donderdag 26 november 15:30 - 17:00



De baggerloop in Noordwijkerhout.

Waarom leren we kinderen zitten?

Hoe krijgen we de jeugd in beweging? Het is niet alleen de taak van de ouders, vindt geneeskundehoogleraar Sanne de Vries, ook de overheid moet bijspringen. ‘Er is letterlijk minder ruimte voor kinderen om buiten te spelen.’

DOOR **ELSE VAN DER STEEG**
FOTO **TACO VAN DER EB**

Kinderen zitten te veel stil. Dat moet anders, betoogt hoogleraar Sanne de Vries maandag in haar oratie als hoogleraar Bewegen tijdens de jeugd als basis voor een gezond leven bij het Leids Universitair Medisch Centrum.
Maar het werkt niet om alle verantwoordelijkheid bij de ouders neer te leggen. De kansenongelijkheid wordt daar alleen maar groter van en het lost het onderliggende probleem niet op.
‘We moeten met structurele oplossingen komen en de wet- en regelgeving aanpassen, en dat is een proces van de lange adem.’
Pas sinds 2016 wordt er op nationaal niveau onderzoek gedaan naar beweging onder kinderen, vertelt De Vries. ‘Men maakte zich steeds meer zorgen over de toename in overgewicht bij kinderen. Door die epidemie zijn we eindelijk wat meer dingen gaan meten, ook bij jongere kinderen van onder de twaalf. Terwijl van volwassenen al veel langer werd bijgehouden of zij de beweegrichtlijnen haalden.’
De richtlijn voor kinderen (tot twaalf) en jongeren (twaalf tot achttien), is om minimaal een uur per dag tenminste matig intensief te bewegen, en niet te lang stil te zitten. De cijfers liegen er niet om: 40 procent van de kinderen en 60 procent van de jongeren haalt dat niet.
Sinds de metingen begonnen is daarin weinig veranderd. ‘Het fluctueert een beetje. Dat kan twee dingen betekenen: wat we nu doen aan maatregelen werkt niet, of we hebben net genoeg gedaan om het probleem niet nog meer te laten toenemen.’
Vergeleken met eerdere generaties is er wel een duidelijk verschil te zien: ‘Er is een afname in buitenspelen, en bijvoorbeeld fietsen, maar ook in uithoudingsvermogen en motorische vaardigheden, spierkracht en lenigheid.’
De oorzaken zijn bekend: een toename van technologie, waardoor kinderen non-stop kunnen scrollen op smartphones of filmpjes kunnen kijken op YouTube en streamingdiensten. De komst van de fatbike is een ander probleem. ‘We zijn al een heel dichtbevolkt land, maar je ziet dat er zeker in de grote steden nog meer druk is komen te staan op de openbare ruimte. Dan gaat het dus ook over fietspaden, stoepen, veldjes, sportveldjes, grasveldjes en speelplekken. Die moeten het vaak afleggen tegen of woningen of parkeerplaatsen. Er is zo letterlijk minder ruimte voor kinderen om te bewegen.’
Daar komt de individualisering van de samenleving bij. Ouders maken zich zorgen: om de toename van verkeer in woonwijken, dat kinderen tijdens het buitenspelen vies worden, een schram of blauwe plek oplopen, of zelfs worden ontvoerd. ‘Die angst is disproportioneel groot als je kijkt naar het aantal ontvoeringen en verkeersongelukken dat daadwerkelijk plaatsvindt.’
Bewegingsarmoede is een groter probleem bij mensen met een lager inkomen, legt De Vries uit. Zij wonen vaak in minder veilige wijken, en hebben dus liever dat hun kind binnenblijft. Omdat ze zelf vaak meerdere banen hebben om te kunnen rondkomen, is er ook geen tijd om samen naar buiten te gaan. In deze wijken zijn vaak ook minder sport- en speelvoorzieningen.
De eerste stap om dit tegen te gaan: strengere richtlijnen en wet- en regelgeving aanpassen. ‘Nederland is daar terughoudend in, maar het kan werken. Neem het smartphoneverbod op scholen. Ouders hebben daar lange discussies over met hun kinderen en installeren apps om de schermtijd te beperken. Als ze daarbij geholpen worden door zo’n richtlijn op school, kunnen ze juist kwalitatieve tijd met hun kind besteden door wel naar een speeltuin te gaan, samen te gaan voetballen, et cetera.’
Hetzelfde geldt voor fatbikes. ‘Je moet kinderen en jongeren daartegen beschermen tot een bepaalde leeftijd. De markt zelf heeft echt niet het ethisch besef om dat aan banden te leggen.’
Ook beleid over de openbare ruimte speelt een belangrijke rol. ‘Als een straat moet worden opengebroken, kijk dan direct: kunnen we hier eenrichtingsverkeer van maken of de stoep wat verbreden zodat het voor kinderen aantrekkelijker en veiliger wordt om buiten te spelen?’
Een goed voorbeeld van aangepaste wet- en regelgeving dat nu al wordt toegepast is gymles op de basisschool. ‘Eerst was het een advies om minstens twee keer per week gym te geven, inmiddels is dat wettelijk verplicht.’
Sommige scholen bieden extra bewegingsprogramma’s aan. ‘Bijvoorbeeld een extra gymclubje voor kinderen die een slechtere motoriek hebben. Maar die interventies zijn vaak een druppel op de gloeiende plaat. Misschien bereikt dat vijf procent van de kinderen die er juist het meeste baat bij zouden hebben. Gelukkig zijn er steeds meer scholen die een bredere aanpak hebben, zoals de dynamische schooldag, waar bewegen gedurende de schooldag wordt geïntegreerd en het niet beperkt blijft tot de gymles of pauze.’
Voor kinderen die al op jonge leeftijd te weinig bewegen, wordt het ‘steeds moeilijker om dat als volwassene nog terug te draaien. Fundamentele motorische vaardigheden moet je ontwikkeld hebben voor je achtste: balans, flexibiliteit, kunnen rennen en lopen, een bal kunnen vangen of schoppen. Als je dan op latere leeftijd valt, heb je de behendigheid om door te rollen, in plaats van plat op je neus te gaan.’
Systemische verandering kost tijd. ‘Er wordt wel gesproken over preventie, maar er gaat weinig geld naartoe. Het moet stapje voor stapje verbeteren. Volwassenen volgen steeds vaker cursussen om fit te blijven, hebben personal trainers en zit-sta-bureaus op werk. Waarom hebben we niet meer actief meubilair in klaslokalen, zoals skippyballen in plaats van stoelen? Kinderen zitten steeds vaker tot hun achtste in de bakfiets, terwijl ze prima zelf kunnen fietsen. We leren ze nu te zitten, en als ze ouder worden moeten ze dat zitten weer afleren. Dat is krom.’

Sanne de Vries. *Jeugd in beweging: van een stilstaand systeem naar een samenleving in beweging.* 30 november, 16.00u, Academiegebouw, aanmelden via leidenuniv.nl

Iemand opeten om te overleven… mag dat?

Aan de hand van een klassieke fictieve zaak over moord en kannibalisme onder speleologen die vastzitten in een grot, gaf rechtsfilosoof Hendrik Kaptein een lezing over juridische dilemma's. 'Denk eerst heel goed na voordat je iemand veroordeelt.'

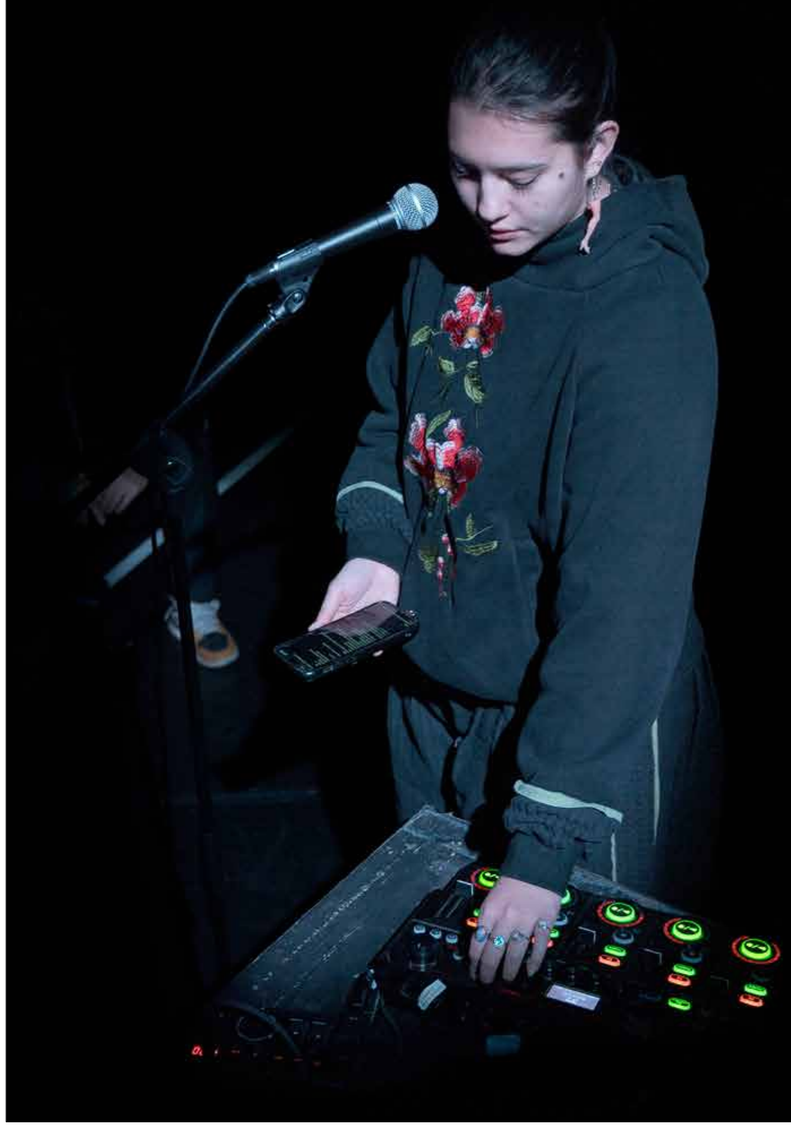
DOOR **VINCENT DE GROOT**

Vijf speleologen bevinden zich diep in een kalksteengrot als er een aardverschuiving plaatsvindt. De enige uitgang is geblokkeerd. Weken later is hun proviand op, maar weten ze contact te leggen met de buitenwereld. Ze horen dat er een riskante reddingsactie gaande is. Als alles meezit, zijn ze over tien dagen bevrijd. Maar zonder voedsel is de kans op overleven onwaarschijnlijk.
Roger Whetmore, één van de grotverkenners, vraagt of ze het zouden redden als ze een van hen opeten. 'Ja', antwoordt de medische staf met tegenzin. Na de vraag of ze via loting moeten bepalen wie ze gaan vermoorden en opeten, volgt een stilte.
Als de groep wordt gered, blijkt Whetmore het slachtoffer van zijn eigen voorstel. De overlevenden worden beschuldigd van moord. De doodstraf hangt boven hun hoofd. Ze gaan in beroep en de rechters Truepenny, Foster, Tatting, Keen en Handy moeten over hun lot beslissen.
Rechtsfilosoof Hendrik Kaptein hield donderdag een lezing in het Academiegebouw over L.L. Fullers fictieve rechtszaak uit 1949. Daarin trekken de vijf rechters van het Hooggerechtshof allemaal een verschillende conclusie. Actrice Eva Mathijssen leest de toespraken van de rechters voor.
'Het is een tijdloze parabel', zegt Kaptein. 'Fuller heeft twee hoofdstellingen: de rechtsstaat en dus de machtenscheiding zijn niet zo simpel als dat ze lijken; en het ogenschijnlijk eenvoudige verbod op moord is voor velerlei uitleg vatbaar zodra het ook maar iets gecompliceerd wordt.'
De eerste rechter is aan het woord. Truepenny noemt de veroordeling juist, maar vraagt het Openbaar Ministerie om clementie. Mathijssen leest daarna de tekst van rechter Foster voor: 'Ons positieve recht berust op de veronderstelling dat mensen met elkaar kunnen samenleven. Maar wat als het leven van de één alleen nog mogelijk is ten koste van het leven van de ander? De beklaagden verkeerden niet in een burgerlijke samenleving, maar in hun natuurtoestand. Zij moesten zelf een nieuwe orde vaststellen. Is dat niet precies waarop iedere rechtsorde berust? Op een overeenkomst tussen mensen? Daarom moeten wij de overeenkomst tussen de grotverkenners erkennen.'
Als tweede argument meent Foster dat je niet moet afgaan op de letter maar op de bedoeling van de wet. Kaptein legt uit: 'Een baas zegt tegen zijn knecht: "Schil de soep en schep de aardappelen af." De knecht snapt dan dat hij de soep moet afscheppen en de aardappelen schillen.' Foster pleit dan ook voor vrijspraak.
Rechter Tatting gaat daar tegenin. 'Die hele natuurtoestand slaat nergens op', vat Kaptein samen. 'Foster zegt dat de overeenkomst tussen de grotverkenners, het contractrecht, fundamenteler is dan het verbod op moord? Dat is gefilosofeer.'
Tatting struikelt ook over Fosters tweede punt. Wat is de bedoeling van de wet? Afschrikken, vergelding, het op het rechte pad brengen van de dader? 'Strafrecht op papier is een indrukwekkend stelsel van materiële vormen en regels', aldus Kaptein. 'Als je je afvraagt waar het goed voor is, loop je al snel vast. Niemand weet het.' Tatting komt er niet uit en dus trekt hij zich terug.
Vervolgens is rechter Keen aan het woord. 'Hij staat voor de simpele positivist en zegt: wat ik tot nu toe heb gehoord, is allemaal gezeur. Leuk voor de rechtsfilosofie, door sommigen wel de Paralympics van de rechtenfaculteit genoemd. Ik richt mij liever op de machtenscheiding. Wij gaan namelijk niet over gratieverlening, dat is aan de uitvoerende macht. Als burger zou ik ze laten gaan, maar ik ben rechter. Ik heb maar één taak: het toepassen van het recht.' De verdachten zijn dus schuldig en strafbaar. De veroordeling moet in stand blijven.
De laatste rechter, Handy, gooit het over een andere boeg. Mathijssen leest zijn toespraak voor: 'Negentig procent van het volk vond dat de mannen gratie moeten krijgen of hooguit een symbolische straf. Volgens mij moeten deze mannen worden vrijgesproken, daar is geen ingewikkelde juridische kunstgreep voor nodig.'
Kaptein reageert kritisch. 'Niet zo lang geleden nam een zeer capabele Amsterdamse kinderrechter afscheid. In een interview werd gevraagd waarom ze steeds zwaarder strafte. Zij zei: "Dat is wat leeft onder de bevolking." Geen verstandige opmerking: een rechter wordt bij uitstek geacht juist niet te doen wat het volk wil.'
'Maar dan komt Handy met een laatste punt', vervolgt Kaptein. 'Hoe zit het met het bewijs in deze zaak?' Dat komt nergens in het verhaal naar voren. Uiteindelijk kiest ook Handy voor vrijspraak.
'Aangezien de stemmen binnen het Hooggerechtshof staken', leest Mathijssen voor, 'blijven de veroordeling en opgelegde straf in stand.' De vier grotverkenners worden ter dood veroordeeld. 'Een treurig einde', concludeert Kaptein. 'Vijf rechters, vijf uiteenlopende antwoorden en op een formaliteit worden ze opgehangen.'
Hij besluit: 'Welke lering kunnen we eruit trekken? Wees voorzichtig met straf en strafrecht. Denk eerst heel goed na voordat je iemand veroordeelt en voordat je iemand straft.'

Een gekwetste man is extra gevaarlijk

In *Good Boy* onderzoeken theatermakers Lisa Kim An Janssen en Juri Zanger de '*messy* geweldspiramide' van femicide. Vooraf interviewden ze onder meer Minervanen (en schrokken wat die vertelden).

DOOR **ELSE VAN DER STEEG**
FOTO **FOTIS DIPLARIS**



In Nederland werd in de afgelopen vijf jaar gemiddeld iedere acht dagen een vrouw vermoord. Bijna een kwart van de vrouwen heeft te maken (gehad) met een vorm van seksueel misbruik, of seksueel geweld.
Theatermakers Lisa Kim An Janssen en Juri Zanger in de voorstelling *Good Boy* hoe het kan dat femicide zo vaak voorkomt, op welke manier het patriarchaat daaraan bijdraagt en welke '*messy* geweldspiramide' daaronder schuilgaat. Het stuk maakt deel uit van *Orange the World*, de jaarlijkse campagne tegen geweld tegen vrouwen, van 25 november tot 11 december.
Het gevoel dat het mannelijk ego wordt gekwetst lijkt een heel belangrijke rol te spelen in de problematiek, zegt Zanger. 'Veel femicides gebeuren voor, tijdens of na een relatiebreuk. Dat is het moment waar een man voor zijn gevoel heel veel status, liefde en vertrouwen kwijtraakt, en vaak ook zijn huis en auto. Blijkbaar is dan het gevaar het grootst. Wat ik daaraan interessant vind is: waarom leidt krenking bij vrouwen niet tot moord?'
Janssen: 'Voor veel mannen is dat gevoel blijkbaar zo'n heftige ervaring dat het leidt tot dingen zoals geweldsfantasieën.'
Zanger: 'Mijn theorie: we zitten in een systeem dat mannen de hele tijd het gevoel geeft dat zij aan de top zitten, en daar ook horen. Ondertussen wordt vrouwen en non-binaire personen in een patriarchaal systeem steeds verteld: "Je bent minder dan de mannen en je moet jezelf omhoog vechten." Als je ego dan wordt gekwetst val je minder ver. Bij mannen zit die eigen en maatschappelijke verwachting zo hoog, dat het voelt alsof ze verder vallen.'
Janssen: 'Juri ging in Wenen langs bij een mannenadviescentrum. Veel van de bezoekers gaven daar aan dat ze liever dader zouden zijn, dan slachtoffer. "Dat is toch gewoon zo?", beaamden mannen in een nagesprek na onze try-outs. "Je kiest er toch niet voor om pijn te lijden?"
'Dat verbaasde mij: alle vrouwen om mij heen zeggen namelijk: "Nee, ik zou veel liever slachtoffer zijn."
Vrouwen zijn al zo vaak slachtoffer geweest, niet alleen van mannen, maar überhaupt van verschillende situaties, dat ze weten hoe het voelt om gekwetst te zijn en pijn te hebben. Dat zou ik een ander nooit willen aandoen. Is dat bij mannen dan minder genormaliseerd? Is het voor hun een minder bekend gevoel om gekwetst te zijn?'
'Een expert uit Oostenrijk stelde voor dat het voor de veiligheid van vrouwen goed kan zijn om het ego van de man wat te herstellen. Wanneer hij uit huis wordt geplaatst omdat hij een gevaar is voor zijn vrouw of kinderen, kan het verstandig zijn om een auto voor hem kopen of een hotel voor hem te betalen. Dat voelt heel averechts, maar het is wellicht veiliger.'
Zanger: 'De echte oplossing is natuurlijk: mannen goed opvoeden. Maar het is zo ingewikkeld om een man in het patriarchaat goed op te voeden, want om dat echt goed te doen, vecht je de hele tijd tegen het systeem. Het is echt *fucking* ingewikkeld.'
Dat ondervond Janssen ook toen ze bij de voorbereiding verschillende studentenverenigingen (waaronder Minerva) bezocht, de voorstelling opvoerde en mannelijke (oud-)leden interviewde. De opnames stuurde ze naar Zanger.
'Kunnen we even bellen?', appte Zanger meteen.
Janssen: 'Juri zei: "Deze jongen zegt superproblematische dingen. Waarom wijs je hem er niet op?" Maar dat was niet mijn rol. Ik ga zijn blik niet in één gesprek veranderen. Als ik een houding heb van "ik weet het beter" klapt diegene dicht. Ze waren daardoor heel eerlijk. Een van die jongens gaf bijvoorbeeld toe dat hij snapte waarom femicides soms gebeuren.'
Zanger: 'Maar wanneer moeten we iemand dan wél tegenspreken en zeggen: "Wow, ik schrik hiervan"? Daar komt nog bij dat ik als man de hele tijd bezig ben met: "*Oh my god*, ik mag geen fouten maken. Ik moet perfect feministisch zijn en het hele systeem snappen." Ik vind dat ook goed, maar tegelijkertijd denk ik: als het uitkomt dat wij met mannen in Minerva hebben gepraat en die niet hebben tegengesproken, lijkt het of ik grensoverschrijdend gedrag goedkeur.'
Janssen: 'Ik eindigde ieder interview met de vraag: waarom denk je dat femicides nog steeds gebeuren? Sommigen trokken de term in twijfel: wanneer is iets nou femicide? Deze student vroeg zich af: maar als ik mijn partner dood in een ruzie, is dat dan femicide of is dat gewoon partnerdoding?'
Zanger: 'Natuurlijk vinden ze het vreselijk dat het gebeurt. Het zijn geen kwade bedoelingen, maar ze geven aan: "Ik snap de term eigenlijk niet." Ze plaatsen zichzelf buiten het probleem. Na alle theoretische discussies zullen ze zichzelf, en dat is geen grap, allemaal feministen noemen. Tegelijkertijd zien ze niet hoe hun gedrag bijdraagt aan het probleem. De statistieken laten heel duidelijk zien: er is geen verschil in klasse of culturele achtergrond. Het enige wat heel helder is, is dat het een mannenprobleem is.
'Vandaar de titel van onze voorstelling: jij vindt het belangrijk dat jij als *good boy* wordt gezien, maar ben je het ook? En durf je die *fucking* onaangename vraag te stellen: wanneer ben ik het niet?'

Lisa Kim An Janssen en Juri Zanger, *Good Boy.* Theater de Generator, 27 (try-out) en 28 (première) november, 19.30 u. € 11 (gratis voor mensen met een laag inkomen)

MARETJES

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,– per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van €4.500 te boven gaan

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi-commerciële instanties. De prijs voor en Maretje-extra is €23,– incl. BTW voor elke vijfendertig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet B.V., Wateringweg 129. 2031 EG Haarlem, |+31 (0)23-5714745, info@bureauvanvliet.com

COLOFON

Mare: Rapenburg 38, 2311 EX Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071–527 7272
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl of weekbladmare@protonmail.com
Website mareonline.nl
Twitter @weekbladmare
Mastodon @weekbladmare@mastodon.online
Bluesky @mareonline.nl
Instagram @weekbladmare
Facebook: Leids Universitair Weekblad Mare
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 3.000

Hoofdredactie:
Frank Provoost:
frank.provoost@mare.leidenuniv.nl

Redactie:
Vincent Bongers
v.bongers@mare.leidenuniv.nl
Marciëlle van der Kraan
m.w.s.van.der.kraan@mare.leidenuniv.nl
Sebastiaan van Loosbroek
s.p.van.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Mark Reid
m.a.reid@mare.leidenuniv.nl
Else van der Steeg
e.h.van.der.steeg@mare.leidenuniv.nl
Vincent de Groot (stagiair)
Eline Dirven (stagiair)

Medewerkers:
Emiel Beinema | Lente van den Berg | Lisa Boshuizen | Remco Breuker | Carmen Brouwer | Tirza de Graaf | Lorenzo Gerritsen | Valérie Krah | Henrik Laban | Marieke Nolten | Giselle Maria Timmers | Renske Veldman

Art direction en vormgeving:
Marcel van den Berg, joostmarcellis.nl

Fotografie: Taco van der Eb | Marc de Haan

Illustraties: Silas.nl | Pieter Brouwer

Drukwerk:
Rodi Rotatiedruk, Broek op Langedijk

Advertenties: Bureau van Vliet B.V., Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem, Telefoon 023 – 571 47 45, E-mail sales@bureauvanvliet.com bureauvanvliet.com/advertentie/Weekblad

Redactieraad:
Kutsal Yesilkagit (voorzitter) | Alexander Pleijter (secretaris) | Annemarie Drahmann | Nour Eldin Emara | Rosanne Hertzberger | Hermelijn Smits

@WeekbladMare



‘We willen wanhopige vluchtelingen weer perspectief geven’

DOOR **VALÉRIE KRAH**
FOTO **TACO VAN DER EB**

Jij bent voorzitter van inclusion. Wat is dat?
‘Het is een non-profit organisatie die in 2018 is opgericht door studenten naar aanleiding van de vluchtelingencrisis. In samenwerking met de Universiteit Leiden bieden we asielzoekers bachelorvakken aan. Per semester begeleiden we er tussen de 65 en 80.
‘We helpen ze ook met praktische dingen. Dankzij samenwerkingen met andere organisaties kunnen we gratis laptops en boeken aanbieden. Daarnaast ondersteunen onze taalbuddy’s ze ook met het leren van Nederlands. Studentenbuddy’s spreken met ze af om samen te leren, geven rondleidingen over de campus of helpen met vragen over Outlook of Brightspace.
‘Naast dat we academische vakken aanbieden, willen we ook een sociale community vormen. We organiseren elke maand een thema-avond waarbij we samenkomen om te kletsen, spelletjes te spelen en te eten.’

Wat voor achtergrond hebben de studenten?
‘Veel van de studenten hebben in hun land van herkomst een master of PhD gedaan. Het overgrote deel komt uit het Midden-Oosten, zoals Jemen en Syrië, of uit Afrika, zoals Congo en Oeganda. Maar we hebben ook een klein aantal vluchtelingen uit Rusland en Oekraïne.
‘Hun verhalen zijn vaak erg indrukwekkend. Ze zitten nog in hun asielprocedure, vaak kunnen ze nog geen regulier hoger onderwijs volgen of een baan hebben op hun niveau. Ze zitten in de wachtstand en wij willen ze perspectief geven, laten kennismaken met de Nederlandse taal en cultuur en hen zo helpen met integreren.
‘Vaak zitten ze in azc’s waar ze weinig privacy hebben. De universiteit is dan een heel fijne omgeving om naartoe te komen, ergens in te duiken en te ontsnappen aan de situatie. Veel studenten krijgen zo het gevoel niet stil te staan en zich verder te kunnen ontwikkelen. Zo ontdekken ze, grof gezegd: “Hé, ik kan zelf stappen zetten om het minder kut voor mezelf te maken.”’

Lukt dat? ‘Een van onze eerste inclusion-studenten is bijna advocaat, een andere werkt voor D66 in Brussel en weer een andere is nu bezig met zijn PhD bij archeologie. Een van onze huidige studenten, een mensenrechtenadvocaat, werkt samen met het ministerie van Buitenlandse Zaken door kennis en inzichten te delen van zijn thuisland Jemen.’

Hoe kwam jij erbij om dit vrijwilligerswerk te doen?
‘Ik studeer internationale betrekkingen en ik vind politieke onderwerpen zoals migratie heel interessant. Ik vond het altijd leuk om erover te discussiëren, maar op een gegeven moment dacht ik: maak ik daar nou echt verschil mee? Niet dus. Toen ging ik nadenken hoe ik iets zou kunnen bijdragen en ben ik bij inclusion begonnen als studentenbuddy.
‘Ik vind het een enorme eer dat ik voorzitter mag zijn. Mijn rol is om alles te coördineren. Ik houd de jaarplanning bij en zorg dat taken echt worden uitgevoerd. Ik ga achter mensen aan die niet reageren of hun afspraken niet nakomen, dan treed ik op als een soort politieagent. Dat is soms wat minder, maar hoort erbij. Daarnaast ben ik het gezicht van de organisatie en onderhoud ik de contacten met de faculteiten en partnerorganisaties.
‘Het is erg dankbaar werk, maar soms best stressvol. Ik besteed er zeker tussen de twaalf en zestien uur per week aan. Als er iets misgaat dan kan ik daar wel mee zitten. Maar dat ik met mijn werk het verschil kan maken in de levens van mensen die echt wanhopig zijn vind ik enorm mooi en bijzonder.’

COLUMN | GISELLE MARIA TIMMERS

Voor het eerst in mijn leven val ik in het theater in slaap



Het is dinsdag, ik ben in een schouwburg en ik draag een spijkerbroek. Ik denk dat kunst zo’n integraal onderdeel van mijn leven is geworden dat ik me er niet altijd meer voor aankleed. Op een vrijdag in een schouwburg doe ik af en toe ook een spijkerbroek aan, maar dat is dan een uitzondering.
Ik tref mijn beste vriend en we kletsen over zijn onaardige collega die fouten blijft maken. Mijn vriend is gestopt hem te helpen, en laat hem nu zijn gang gaan, zodat meer mensen doorkrijgen dat hij niet functioneert. We merken op dat er voor een schouwburg verrassend veel mensen onder de 30 zijn.
Op het balkon links is het warm. En wanneer we zitten en het licht wordt gedoofd voel ik pas hoe moe ik ben van de treinreizen en colleges. Ik hou ervan om op te gaan in de anonimiteit van een publiek dat in het donker mag kijken en voelen en zitten zonder te worden gezien.
Er klinkt pianomuziek van Mozart en er wordt gedanst op blote voeten in huidkleurige korsetten. Voor me zit een man met zijn haar in een staart, maar hij heeft alleen maar haar in een streep van zijn voorhoofd tot zijn achterhoofd en de staart is meer een staartje. Het zal een hanenkam zonder gel zijn.
Ik denk aan een andere keer dat ik in dit theater was met iemand met lichtbruine suède chelsealaarzen en dat ik dat zo lelijk vond dat ik me er eigenlijk voor schaamde dat wij samen waren. Ik snap nog steeds niet waarom je een elastieken U in de zijkant van je laars nodig hebt.
Er staan nog maar twee dansers op het toneel in een klein duet.
Marsupilami? Stripboeken met vochtvlekken in het huis van mijn oma.
Voor het eerst in mijn leven val ik in slaap in het theater. Apenjachtluipaardjes met magische staarten dansen voor mijn ogen en het woord Marsupilami loopt op de pianomuziek. Mar-su-pi-la-mi.
Mijn hoofd valt naar voren en ik ga van de woonkamer van mijn oma terug naar de schouwburg op dinsdag. Alleen nog een mannelijke danser op het toneel.
De vrouw naast ons loopt tijdens het applaus al naar de foyer. Wanneer wij haar een moment later volgen, zie ik haar met twee glazen rode wijn naar een hoekje lopen. Met haar rug naar de ruimte, is ze alleen op deze dinsdag in een schouwburg.
Ze heeft grijs haar tot net boven haar schouders, draagt een haarband en een lang zwart vest maar geen spijkerbroek.
Het eerste glas wijn drinkt ze snel op, dan neemt ze het andere glas en loopt naar een nieuw leeg deel van de foyer. De pauze duurt nog even. Mijn vriend praat over zijn collega en ik drink koffie.
Het tweede stuk is sneller en de dansers kijken nu naar het publiek en minder naar elkaar. Ze kijken naar ons: mij, mijn vriend, de vrouw die twee glazen wijn opheeft en de man die soms een hanenkam draagt. Wij kijken terug.
Woensdag ga ik weer naar het theater.

‘Apenjachtluipaardjes met magische staarten dansen voor mijn ogen’

Giselle Maria Timmers studeert literatuurwetenschap